

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

נח תשט"ו (חלק ב')

ומכל החי מכל פֿשר

• ביאור המדרש: השִׁקָּר וְהַפְחָתָא נכנסו בתיבה • הָרָאם, ועון מלך
הבשן, לא נכנסו בתיבה, וניצולו בגובהן • ביאור ענין דור הפלגה
ועונשם • בזוהר: באותו ענין שהאדם דבוק בעולם הזה, כזה דבוק גם
לעולם הבא • השרים עליונים אף של כוחות הטומאה, מדברים רק
בלשון הקודש • בחומר וגנות לשון עִבְרִית הטמא שִׁבְּרוּ להם המינים
שמהזקים כזה כח הטומאה • בשו"ת הרשב"א: האפיקורסים והמסיתים
ומדיחים אינם מכלל בני נח אלא מן הַשְׁדִּין וְרוּחִין • רצון הקב"ה שיהיו
גם רשעים בעולם, כדי לנסות את הבריות, ושיתגברו נגדם • חכמת
הגלגול היה סוד נסתר בימי הראשונים • הרשב"א והראשונים היו
מקובלים גדולים, אבל לא ראו את ספר הזוהר

❖ דרוש יקר זה עדיין לא נדפס בספרי רבינו ❖

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ב לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראלי לא יעשו עֲקֻלָּה, וכבר נאמר וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאֶקְלִיד עֲקֻלָּה (איוב א', יד).

צו מנדב זיין לרגל א' שמחה א' יאַרצייט רופט: 1-718-388-5519

לשון קדשו - קונטרס קסז (חלק ב) 24 מינוט מתוך 44 זייער קלאָר ★ ★ ★ ★

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→1-215.2

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110
פּעקס: 718-650-2970

לשון קדשו צענטראלע נומער:

929-522-1515

דרוק 1 צו הערן די רעקארדינגס: דערנאך **#918**
פאר הערות דרוק 3

• ברכת מזל טוב •

הגה"צ רבי יקותיאל יצחק שווארץ שליט"א - אבד"ק בראד

לרגל נישואי בנו החתן שלום יחיאל מיכל נ"י

עב"ג בת ב"ק אדמו"ר מאלכסנדר שליט"א - על ישראל הדרתו בעיר קליוולאנד

הר"ר אדוני' ווייס הי"ו

לרגל אירוסיו בנו החתן יצחק טובי' נ"י - עב"ג בת

הר"ר שלום אשר בערקאוויטש הי"ו

הרב יואל בהרמ"י יאקאבאוויטש שליט"א

לרגל אירוסיו בנו החתן שמעון זאב נ"י - עב"ג בת

הרב חיים אהרן דוד שפיטצער שליט"א

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

הרה"ח ירא אלקים, אוהב על הבריות, בעל מדות טובות וישרות, קבע עתים לתורה, ונשא ונתן באמונה, רחם ומוקיר רבן ותלמידיהם ולא החזיק טיבותא לנפשיה,

רבי אליעזר ז"ל פרענקל

ב"ר יהושע ז"ל

נפטר ב' דר"ח חשון תשע"ד לפ"ק

הרה"ח ירא ה', זהיר בקיום המצוות לעשותם בדקדוק ההלכה והמנהגים, הרבה פעלים לתורה, רחם ומוקיר רבן, נשא ונתן באמונה, ודבק ברבו הגה"ק מהר"ם בריסק ממאשנאד זצ"ל

רבי יחזקאל שרגא ז"ל פריעדמאן

ב"ר שלמה שבת ז"ל

נפטר ב' חשון תשנ"ב לפ"ק

הרה"ח הנכבד, דבק בריב"ה ז"ע מילדותו בעיר קראלי, עסק בצדקי ציבור, ובפרט בהחזקת מוסדות רבינו

רבי ישראל דוד ז"ל ווייס

ב"ר אהרן צבי ז"ל הי"ד - נפטר ה' חשון תשס"ב לפ"ק

ולע"נ קטן הנאמן האדיר הצדיק המפורסם

רבי שבת שעפמל ב"ר ישעי' ישישבר זצ"ל

אב"ד שימאני בעל הלכותא ורחא לשבתא - נפטר ג' חשון תש"ד לפ"ק

לע"נ הרה"ח ירא שמים מרכים, שו"ב מומחה, עמל ושקד בגפ"ת באהבת תורה, עשה צדקה וחסד בהצנע לכת, ונפשו היה קשורה ברכותיו לילך ברכיהם

רבי משה ז"ל שווארץ שו"ב

ב"ר מנחם יהודא ז"ל

נפטר ב'ז תשרי תשמ"ח לפ"ק

הרה"ח הישיש, שמר פיו ולשונו והחזיק במדת האמת, זהיר בעניני ממונות, עסק התורה היה מושג חייו, מתלמידי רביה"ק ז"ע וחסה בצל קדשו, הגה בספריו, ובדרכיו הלך תמיד

רבי אברהם יצחק ז"ל סאנדעל

ב"ר משה ז"ל

נפטר ב"ט תשרי תשפ"א לפ"ק

KolSatmar.com

יט

קושיות ודקדוקים בפסוק ומִכָּל הַחַי

קושיא ו

במדרש וברש"י: ומִכָּל הַחַי, אפילו שדים ורוחות

ומִכָּל הַחַי מִכָּל בֶּשֶׂר [שְׁנַיִם מִכָּל תְּבִיאָה אֶל הַתְּבִיָּה לְהַחֲיָה אֹתָן] (ו, יט).

[פון] "מִכָּל הַחַי" דִּרְשָׁנֵעֵן חֲכָמֵינוּ ז"ל^א, און רש"י ברענגט עס צי, מִכָּל הַחַי מיינט מען אפילו שיי"ן דִּלְ"ת^ב, ווייל זיי האָבן נאָר 'חַיּוֹת', זיי האָבן נישט 'אֶזְעֵלְעֵכֶּע גּוֹפִים'^ג. (והכתוב משמענו כי) פון 'די' האָט ער אויך געהייסן נעמען אין די תִּיבָּה.

כ

ויש להבין למה הוצרך להכניס בתיבה גם מהם, והלא

מבואר בגמרא דהם יכולים לעוף כמלאכי השרת

(ו) לכאורה [יש להבין] פֶּאֶרוּאָס האָט ער זיי געהייסן נעמען אויך אין די תִּיבָּה, [והלא] ס'שטייט דאָךְ, די גמרא זאָגט דאָךְ אויף 'די חֲבֵרָה', [אז] זיי זענען בג' [דברים] כמלאכי השרת, און ג' כבני אדם. [זיי זענען] טאַקע אוכלין ושותין ומתים כבני אדם, אָבער זיי זענען דאָךְ [כמלאכים שיש להם] כְּנָפִים לְעוֹף, זיי קאָנען דאָךְ פליען ביז אויבן, [און] זיי ווייסן עֲצִידוֹת, [פון וואָס] זיי הערן מֵאֲחוּרֵי הַפֶּהָגוֹד. [וואס כן] האָבן זיי דאָךְ געקאָנט 'פליען' העכער די תִּיבָּה.

כא

ומצינו אפילו בְּהָרָאם, ועוג מלך הבשן, שלא נכנסו בתיבה מחמת

גובהן. ואם כן כל שכן בשדים ורוחות שיכולים לעוף באויר

דער רָאם איז דאָךְ אויך געווען [לא נכנס בתיבה וניצול]^ה, און עוג מלך הבשן^ו, [ווייל] זיי האָבן געקאָנט זיין העכער די תִּיבָּה [מחמת גודלם].

^א בבראשית רבה (לא, יג): ומִכָּל הַחַי מִכָּל בֶּשֶׂר שְׁנַיִם וגו'. אמר רבי הושעיא, אפילו רוחות נכנסים עם נח אל התיבה, שנאמר מִכָּל הַחַי, מאותן שנבראו להם נפשות ולא נברא להם גופין. ועיין בפירוש המזרחי כאן (ו, יט) שביאר בזה וז"ל: דאם לא כן לא לכתוב קרא אלא "מִכָּל בֶּשֶׂר", כדאמר ק"ץ כָּל בֶּשֶׂר, לְשַׁחַת כָּל בֶּשֶׂר, ויָגוּעַ כָּל בֶּשֶׂר, "ומִכָּל הַחַי" למה לי, אלא להודיען שאפילו מאותן שאין להם בֶּשֶׂר וְגוֹיָה אלא חַיּוֹת בלבד, שהן השדים, הביא אל התיבה להחיותן שלא ימותו במבול, שגם הם מתים כבני אדם, כדאיתא בחגיגה. - [וכוונתו] יובן מה שמקשה רבינו על זה, דעדיין קשה דאף ששייך בהם מיתה, אבל כיון שיכולים לעוף באויר לא היו מסוכנים בהמבול].

^ב ברש"י (ו, יט): ומִכָּל הַחַי. אפילו שדים.

^ג וכמבואר בבראשית רבה (ז, ה): וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ (בראשית א, כה) וכו', רבי אומר אלו השדים, שברא הקב"ה את נשמתן, ובא לבראות את 'גופן', וְקִדַּשׁ הַשֶּׁבֶת [שנעשה בין השמשות של ערב שבת] ולא בראן. ללמדך דרך ארץ מן השדים, שאם יהיה ביד אדם חפץ טוב או מרגלית ערב שבת עם חֲשִׁיכָה, אומרים לו השלף ממך, שמי שאמר והיה העולם היה עסוק בברייתו של עולם וברא את נשמתן, בא לבראות את גופן וְקִדַּשׁ שֶׁבֶת ולא בראן.

^ד בגמרא חגיגה (טז): תנו רבנן, ששה דברים נאמרו בשדים, שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבני אדם. שלשה כמלאכי השרת, יש להם כנפים כמלאכי השרת, וטסין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי השרת, ויודעין מה שעתיד להיות כמלאכי השרת. ויודעין סלקא דעתך, אלא שומעין מאחורוי הפרגוד כמלאכי השרת. ושלשה כבני אדם, אוכלין ושותין כבני אדם, פריין ורביין כבני אדם, ומתים כבני אדם. - [ועיין ברמב"ן וספורנו פרשת אחרי (יז, ז) מה שביארו בענין זה].

^ה כמבואר בגמרא זבחים (ק"ג, ג): והובא להלן בהערה ו.

ובבראשית רבה (לא, יג): רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר, רָאם לא נכנס עמו, אבל גוֹרִיו נכנסו. רבי נחמיה אומר לא הוא ולא גוֹרִיו, אלא קֶשֶׁר נח בתיבה, והיה מתלים תלמיות קָמָן טְבִירָא לְסוּסְתָא [נפירוש, שעל ידי שהתנועע הָרָאם עם התיבה על כרחו, נעשו תלמים תלמים בארץ מרוב כוחו, כמו סוסתא שהוא רחוקה מִטְבִּירָא הוא עמק גדול], הדא הוא דכתיב (איוב לט, י) הִמְקָשֶׁר רָאם בְּחֵלֶם עֲבָתוֹ אֶם יִשְׁלַד עֲמָקִים אַחֲרָיָהּ. בימי רבי חייא בר

וואס כן מכל שכן שדין¹, וואָס האָט מען זיי געדאַרפֿט אַרייננעמען אין די תּיבָה [והלא יכולים לַעוף בַּאֲוִיר].

כב קושיא ז

וביותר יפלא, דאיתא עוד במדרש ובבעלי התוספות, דהשקר והפחיתא נכנסו בתיבה. וקשה למה הוצרך להכניסם בתיבה, והלא הם רק מדה ובחינה, ומה יזיק להם המבול

ז) נאך מער פֿלאַי איז מיר נאָך, [דעס וואָס] דער מדרש זאָגט², און די בעלי התוספות ברענגט דעם מדרש³, [אז] דער "שֶׁקֶר" איז געקומען [לָנח בעטן] מ'זאל אים אַרייננעמען, האָט ער אים געהייסן ברענגען אַ בֶּן זוג, האָט ער גענומען דעם "פֿחָתָא" פֿאַר אַ בֶּן זוג. אַזוי זאָגט ער.

כג

[ולכאורה] "שֶׁקֶר" איז דאָך אויך נישט עפעס קיין גוף, אַז איך זאל זאָגן [שיצטרך להכניסו בתיבה]. דאָס איז דאָך אַ מִדָּה, אַ פֿחִינָה. [ואינו מובן] וואָס האָט ער זיי [להשקר ופחתא] אויך געדאַרפֿט אַרייננעמען אין דער תּיבָה. דאָס איז אויך טאַקע נאָך שווער. דאָס איז אַלעס שווער צו פֿאַרשטיין, לִקְרֹב אֶל הַשֶּׁכֶּל.

אבא עלה גורא אחד לארץ ישראל, ולא הניח אילן עד שעקרו, ועשו תענית והתפלל רבי חיאי, ונגעת אמו מן המדבר וינרד לקולה [פירוש, שצעקה אמו של הרֹאם, וינרד אל המדבר].

¹ כמבואר בגמרא נדה (סא): שנאמר (לך יד, יג) וַיָּבֹא הַפִּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי, ואמר רבי יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול.

ובגמרא זבחים (קג): בשלמא לאמאן דאמר לא ירד מבול לארץ ישראל, היינו דקם רימא [פירוש ראם] הָתָם, אלא לאמאן דאמר ירד [מבול לארץ ישראל], רימא היכא קם. אמר רבי נאי, גוריות הכניסו בתיבה. והאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי אוריזלא דרימא פת יומא, והוי כהר תבור, והר תבור כמה הויא, ארבעין פרסי וכו'. אמר רבי יוחנן ראשו הכניסו לתיבה, והאמר מר מרְבַּעַתָּא דְרִישָׁא פֿרָטָא ופֿלָגָא, אלא ראש חוטמו הכניסו לתיבה. והאמר רבי יוחנן לא ירד מבול לארץ ישראל, לדברי ריש לקיש קאמר. והא קסגיא תיבה, אמר ריש לקיש קרניו קשרי בתיבה. והאמר רב חסדא אנשי דור המבול ברותחין קלקלו וברותחין נידונו, ולטעמין תיבה היכי סגיא, ועוד עוג מלך הבשן היכא קאי, אלא נס נעשה להם שנצטננו בצדי התיבה.

² ולא הוצרכו אף להנס שיצטננו המים להם בסביבות התיבה, כי אף רגלם לא היה צריך להיות במים.

³ במדרש תהלים (מזמור ז) [ורוכו הוא גם בילקוט שמעוני (רמז נז)]: הנה יחַבֵּל אֶנֶן וְהָרָה עֵמָל וְיִלֵּד שֶׁקֶר. אמר רבי לוי, בשעה שאמר הקב"ה לנח שיכניס שְׁנֵים שְׁנֵים מכל מין ומין לתיבה, באו ונכנסו כולם לתיבה, שְׁנֵים שְׁנֵים בָּאוּ אֶל נֹחַ מכל בשר, נכנסו כל אחד ואחד חוגגו עמו. אתי שיקרא בעי למיעל, אמר ליה נח, לית אַתְּ יכיל למיעל אלא אם כן נסבת לך בר זוג. אזל שיקרא תָּבַע בר זוג, פגע בפחיתא, אמר ליה מינן אַתְּ אַתִּית, [אמר ליה] מן גבי דנח, דאזליית בעי למיעל לתיבותא ולא שביק לי, דאמר לי אי אית לך בר זוג יכיל אַתְּ למיעל. ואי בעי אַתְּ דתהוי לי בר זוג. אמר ליה, ומה אַתְּ יִהִיב לי. אמר ליה, אנא מתקן עמך, דכל מה דאנא מסגל אַתְּ נסבא. אתקון ביניהון דכל מה דשיקרא מכניס, פחתא נסבא. עלון תרויהון לתיבותא. כיון דנפקין, הוה שיקרא מכניס, ופחתא נסבא דקדמאי קדמאי. אזל שיקרא אמר ליה הֵן מֵאן אינון דכל דסגלית. אמר ליה, לא כדון אתקנת עמי דכל מה דאת מכניס אנא נסבא. לא הוה ליה פתחון פה. כל מה דשיקרא מכניס פחתא נסבא, לכך נאמר הָרָה עֵמָל וְיִלֵּד שֶׁקֶר, שיקרא מוליד שיקרא.

⁴ בדת זקנים לבעלי התוספות (ו, יט): ומִכָּל הָחַי, פירש רש"י לרבות שדים. ונמצא בבראשית רבה, שרצה שיקרא להכנס לתבה, אמר לו נח לך ובקש בן זוגך, לפי שכל הנכנסין הן איש ואשתו, הלך ומצא פחיתא "שהוא הממונה על בני אדם להפחיתם ולחסר ממונם", אמר לו מנסבת לי, אמר לו מה תתן לי אי מנסיבנא לך, אמר לו כל מה דמרוחנא, אינסיבא ליה, מיד נכנסו לתבה. והיינו דאמרי אינשי, מה דמסגל שיקרא, פחתא נסבא. מסגל לשון סגולה.

⁵ בביתור מלות קשות שעל הילקוט שמעוני (מדרס תרל"ח ואילך) ביאר על לשון פחתא "אסון ועמל". אבל בבעלי התוספות דלעיל בסמוך, מבואר פירוש, דהוא הממונה להחסיר ממון בני אדם. [ובמלבי"ם על משלי (כט, יג) מפרש דהוא "דלות"].

כד

קושיות ודקדוקים בענין דור הפלגה

קושיא ח - מתוך הדרוש

[איתא כגמרא ובמדרש, דדור הפלגה היה בהם ג' כתות, אחת אומרת נעלה בשמים ונשב שם, והם נענשו שנתפזרו בכל העולם. ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים, והם נענשו שנתבלבל לשונם. ואחת אומרת נעלה בשמים ונעשה עמו מלחמה, והם נענשו שנעשו קופין ורדחין וליליין. (ח) ויש להבין מה היה כוונתם של אותם שרצו לישוב בשמים. דאם לא רצו ללחום, על מה רצו לישוב שם].

(הקושיא בדברי רבינו באות קכח)

כה

קושיא ט - מתוך הדרוש

(ט) [וכן יש להבין למה נענשו דייקא בזה שנתפזרו בכל העולם, והלא העונשים הם לעולם מדה כנגד מדה, ומה מדה כנגד מדה היה בזה דעל שרצו לישוב בשמים נענשו להתפזר בכל העולם].

(התירוץ בדברי רבינו, באות קל)

כו

קושיא י - מתוך הדרוש

(י) [וכן יפלא בפת' הלוחמים, מה מדה כנגד מדה היה בזה שנענשו להיות שדין ורוחין וליליין].

(הקושיא בדברי רבינו באות פו-פט)

כז

קושיא יא - מתוך הדרוש

(יא) [וביותר יפלא עוד, דלא מצינו עונש כזה במקום אחר, שמכני אדם יתהו בראים כאלה. ובפרט דהוא גם נפלא לאין שיעור, להתהפך בתייהם כן].

(הקושיא בדברי רבינו, באות צ-צג)

כח

קושיא יב - מתוך הדרוש

(יב) [איתא בזהר הקדוש, וכן בשו"ת הרשב"א, דהערכ רב והכופרים, הם נולדים מן השדין ורוחין, ואינם אפילו מכלל בני נח. וקשה להבין, דהלא אנו רואין שהם ילודי אשה, והם מוגע בני אדם].

(הקושיא בדברי רבינו באות צה-צט)

כט

קושיא יג - מתוך הדרוש

(יג) [גם יש להבין הנם נפלא, מה שנתחלקו בדור הפלגה לשבעים לשונות, אשר גם זה הוא דבר שלא מצינו עונש כיוצא בו במקום אחר].

(הקושיא בדברי רבינו באות קיג-קטו)

פב

הקדמה ליישוב הקושיות בפסוק ומפל הַחַי

בביאור ענין דור הפלגה ועונשם

(עד אחר אות קלא)

מיט דעם דאכט זיך מיר וואָס איך וויל דאָ זאָגן, וואָס ער הייבט אָן צו זאָגן^א [בפסוק] מפל הַחַי [אפילו שדים].

^א דפסוק זה נאמר בתחילה, בזמן שעדיין לא הזכיר חלוקת שבעה שבעה, רק בתחלה אמר סתם ומפל הַחַי מקל בְּשֵׁר 'שנים' מכל תביא אַל התבה להחית אתך.

[והגם] ס'איז דאָך אַלעס [דבריים שהם] לְמַעַלָּה מִהַשְׁגָּתָנוּ, נאָר ס'קאָן זיין [מ'זאָל זאָגן] עפעס דערינען אַ הערה.

פג

[הקדמה לקושיא י"א]

איתא בגמרא ובמדרש, דדור הפלגה היה בהם ג' כתות. אחת אומרת נעלה בשמים ונשב שם, והם נענשו במה שנתפרו בכל העולם. ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים, והם נענשו במה שנתבלבל לשונם, ואחת אומרת נעלה בשמים ונעשה עמו מלחמה, והם נענשו שנעשו קופין ורודין ורוחין ולילין

לְאָמיר זען.

ס'שטייט ווייטער ביים דור הפלגה, ביים דור הפלגה שטייט, ווי די גמרא זאָגט – די גמרא אין סנהדרין²¹, און אין מדרש²² – אַז ס'איז געווען דריי פתות. איין פתה האָט געזאָגט [הבה נבנה לנו עיר] ומגדל וְרִאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם (יא, ד), מ'וועל מיר גיין ברקיע ונשב שם, זיי זאָלן זיצן ברקיע.

[און נאָך] אַ פת איז געווען וואָס זיי האָבן געזאָגט זיי וועלן לוחם זיין, זיי וועלן לוחם זיין מיט הקדוש ברוך הוא.

[און] אַ פת איז געווען [וואָס] זיי האָבן געוואָלט אויפשטעלן עבודה זרה. אַזוי זאָגט דאָך די גמרא, איז געווען פתות.

פד

אין מדרש²³ שטייט נאָך אַן אַנדערע פת אויך, [וואָס] זיי האָבן געזאָגט מ'וועל מיר מאַכן סְמוּכוֹת, וועגן צו באַוואַרענען פאַרן דור המבול, [כי אמרו] אחת לאלף ותרנ"ו [שנים]²⁴ האָבן זיי געזאָגט ס'איז [הָרָקיע] מִתְמוּטָט.

²¹ בגמרא סנהדרין (ט): דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא וכו'. מאי עבוד וכו'. אמר רב רמיה בר אלעזר נחלקו לשלש כיתות, אחת אומרת נעלה ונשב שם, ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים, ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה. זו שאומרת נעלה ונשב שם, הִפְיָצָם ה' (יא, ט) [פירש"י: פיזרם בכל העולם]. וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה, נעשו קופים ורוחות ושידים וליילין [פירש"י: שדים, יש להם צורת אדם ואוכלין ושותין כבני אדם. רוחין, בלי גוף וצורה. לילין, צורת אדם, אלא שיש להם כנפים, במסכת נדה (נד:)]. וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים, כִּי שָׁם בָּלָל ה' שֹׁפֵת כָּל הָאָרֶץ (שם) [פירש"י: בלבל לשונם, כדי שלא יהא אחד מִכָּנָן לדעת חבירו לעבוד עבו"ז]. תניא רבי נתן אומר, כולם לשם עבודת כוכבים נתכוונו, כתיב הכא (יא, ד) נַעֲשֶׂה לָנוּ שָׁם, וכתיב התם (משפטים כג, יג) וְשָׁם אֱלֹהִים אֲחֻזָּהִם לא תזכירו, מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים. אמר רבי יוחנן, מגדל שליש נשרף [שליש של מעלה], שליש נבלע [נסודותיה, משוקעת היא בקרקע עד שליש], שליש קיים [בקרקע, שליש אמצעי].

²² בתנחומא (סימן יח): וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת (יא, א). אמר שלמה (משלי כז, כב) אִם תִּכְתּוֹשׂ אֶת הָאָוִיל בְּמִכְתָּשׁ בְּתוֹךְ הָרִיפּוֹת בְּעִלֵּי לֹא תִסָּר מַעְלֵי אֲנִלְתּוֹ וכו'. מהו בְּתוֹךְ הָרִיפּוֹת, אלו דור הפלגה שהיו 'מחרפין בפיהם' אחר יחידו של עולם וכו', אמרו לא כל הימנו שיבור לו העליונים ויתן לנו התחתונים, נעלה לרקיע ונכהו בקרדומות. ונחלקו לג' כתות, אחת אומרת נעלה ונשב שם, ואחת אומרת נעשה עמו מלחמה, ואחת אומרת נעלה ונעבוד שם עבודת כוכבים. זו שאמרו נעלה ונשב שם, מִשָּׁם הִפְיָצָם ה' (יא, ט) [פירש"י: בלבל לשונם, שנאמר וַיִּפֹּץ ה' אֶתָם מִשָּׁם].

²³ בבראשית רבה (לה, ו): רבי אלעזר ורבי יוחנן, רבי אלעזר אומר ודְּבָרִים אֲחָדִים (יא, א), דבורים אחדים. מעשה דור המבול נתפרש, מעשה דור הפלגה לא נתפרש. ודְּבָרִים אֲחָדִים, שאמרו דברים חדים על ה' אֲלָקֵינוּ ה' אֲחָד (וואתחנן ו, ד), ועל 'אֲחָד' הִיָּה אֲבָרְהָם בְּאָרֶץ (יחזקאל לג, כד) וכו'. אמרו לא כל הימנו לבור לו את העליונים וליתן לנו את התחתונים, אלא באו ונעשה לנו מגדל, ונעשה עבודת כוכבים בראשו, וניתן חרב בידה ותהא נראת כאלו עושה עמו מלחמה וכו'. דבר אחר, ודְּבָרִים אֲחָדִים, שאמרו דברים חדים, אמרו אחת לאלף ותרנ"ו שנה הרקיע מתמוטט, באו ונעשה סמוכות, אחד מן הצפון ואחד מן הדרום ואחד מן המערב, וזה שכאן סומכו מן המזרח, הדא הוא דכתיב וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת ודְּבָרִים אֲחָדִים. – [והובא זה ברש"י כאן (יא, א) עיי"ש].

²⁴ כי המבול היה בשנת תרנ"ו לאלף השני.

פה

נאָכדעם רעכנט די גמרא אויס אַזוי [במה נענשו כל כת וכת], די גמרא רעכנט אויס די אלע כתות, [וויאָזוי] יעדעס איז מיט עפעס אַנדערש נענש געוואָרן. די וואָס זיי האָבן געזאָגט [נעלה] ברקיע ונשב שם, איז געווען מַשֶּׁם הַפִּיצָם ה' עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ (יא, ט), האָט מען זיי צושפּרייט אויף דער ערד. און די וואָס זיי האָבן געזאָגט זיי וועלן לוחם זיין מיט הקדוש ברוך הוא, זענען געוואָרן קופּין, מיט שִׁי"ן דל"ת, וְרוּחִין וְלִילִין, [וכך נתקיים בהם] מַשֶּׁם הַפִּיצָם, זיי זענען געווען פון דִּי חֲבֵרָה, פון דִּי בְרוּאִים. און די וואָס זיי האָבן געזאָגט עבודה זרה, איז בָּלל ה' לְשׁוֹנָם. אַזוי רעכנט אויס די גמרא אויף די דריי כתות.

פו

[קושיא י']

וויש להבין בעונש כל אלו הכתות, האריך היה העונש מדה כנגד מדה, נגר החמא לעולם [לכאורה] וואָס עפעס האָט מען דאָס איינגעטיילט [העונשים באופן זה. והלא] מדותיו של הקדוש ברוך הוא זענען דאָך מדה כנגד מדה^{טו}, [וא"כ יש להבין] וואָס עפעס דעם אַזוי [און דעם אַזוי].

פז

ועל כת הג' שרצו לעבוד עבודה זרה, כבר כתב רש"י לבאר ענין המדה כנגד מדה, דיען שרצו להתאחד לעבוד עבודה זרה על כן נתבלבל לשונם, שלא יוכלו לכוון אחד לדעת חבירו לצורך העבודה זרה [אויף] די לעצטע [פּת] אפילו, זאָגט רש"י יאָ עפעס^{טז} [לבאר ענין מדה כנגד מדה, די פּת פון] די עבודה זרה האָט מען זיי [מבלבל געווען] דאָס לשון, בָּלל ה' שְׁפַת כָּל הָאָרֶץ, נְבִלָה שְׁפָתָם. פאַרוואָס, זאָגט ער [ברש"י], ווייל מיטן לשון האָבן זיי געדינט די עבודה זרה, זיי האָבן זיך איינס מיט דאָס אַנדערע געקאָנט איבערשפרעכן, איבערשמועסן [האיק לעבוד עבודה זרה, און ווען] מ'האָט זיי צוגענומען דאָס לשון, מ'האָט געמאַכט אַ פירוד אין לשון, האָבן זיי נישט געקאָנט באַשפרעכן, [וממילא] איז בטל געוואָרן די עבודה זרה. - [עד כאן דברי רש"י, בתוספת ביאור]. [וממילא] דאָס פאַרשטייט מען נאָך, [וויאָזוי] ס'איז עס עפעס אַ בחינה פון מדה כנגד מדה, ווייל מיט דעם [עם הלשון] האָבן זיי זיך צוזאַמגענומען, האָט מען זיי צוגענומען דאָס לשון.

פח

וכן על כת הראשונה שרצו לעלות לשמים ולישב שם ביחד, מובן דלכן נענשו מדה כנגד מדה, שנתפורו בכל העולם

[אויף] די ערשטע [פּת] קען מען אפשר אויכעט זאָגן [לבאר האיק היה זה מדה כנגד מדה, ווייל] זיי האָבן געזאָגט נִשְׁב שָׁם [ביחד], איז געווען הַפִּיצָם ה' עַל פְּנֵי הָאָרֶץ. קאָן מען נאָך עפעס מסביר זיין [שהיה מדה כנגד מדה]. [וראה עוד ביאור בזה לדרכיט, להלן באות קל]

^{טו} מלשון הגמרא סנהדרין (ז).

^{טז} ברש"י סנהדרין שם (הובא לעיל בהערה יב) שכתב: בלבל לשונם, כדי שלא יהא אחד מכוון לדעת חבירו לעבוד עבודה זרה.

פט

אבל על כת הב' שרצו ללחום ח"ו נגד הקב"ה, אינו מובן כלל מה מדה כנגד מדה היה בזה שנענשו להיות שדין ורוחין ויליין. אָבער וואָס דעם [כת' הב' שהיה עונשם כך], איז נאָך דאָס שווערסטע [צו פאַרשטיין], פאַרוואָס זיי זענען געוואָרן פון די' מינים [קופין ומזיקין], וויאָזוי ס'איז עס עפעס מדה כנגד מדה [על שרצו 'ללחום'].

צ

[קושיא יא]

וביותר יפלא בעונש כת הב', דלא מצינו עונש כיוצא זה במקום אחר, שמבני אדם יתהוו ברואים כאלה. ובפרט דהוא גם נפלא לאין שיעור, להתהפך בחייהם כך

[ועוד יפלא בעונש כת הב', שהרין] לעולם מ'געפינט גאָרנישט עפעס אַזא מאַדע עונש [במקום אחר], אַז תיכף בחיים, בחייהם, [יתהפכו בני אדם להיות שדים ורוחות]. [און] ס'איז עפעס אַ גרויס נס אויכעט, [אַז] פון מענטשן איז געוואָרן, איז נְתַהפֵּךְ געוואָרן גאָר אַן אַנדערע בְּרִיאָה. ס'איז דאָך [פון] אַנדערע יסודות, זיי זענען דאָך אַנדערע יסודות, און גאָר אַן אַנדערע בְּרִיאָה, [און אַז] ס'זאָל נְתַהפֵּךְ ווערן פון איין בְּרִיאָה אויף דער אַנדערע, [איז דאָך] איינס פון די גרעסטע נסים. [והלא] קודשא בריך הוא לא עביד נִסָּא לְמַגְנָא (ברכות נח.), מ'געפינט גאָרנישט עפעס אַזא מין [זאך, אַז] ס'זאָל געשען עפעס אַזא גרויס נס, ס'זאָל געשען אַזא גרויס נס. מ'געפינט נישט אַזא מאַדע עונש [במקום אחר, שכן אדם יתהפך להיות שד ורוח]".

צא

ומה שמצינו בדברי הוזהר עונשים כיוצא באלו, והו רק בעונשי העולם הבא לאחר פטירת האדם, שאו שייך כמה עונשים מוסתרים שהם למעלה מהשנתינו

[והגם כי בעונשי עולם הבא מצינו כיוצא בזה, וזו] ס'שטייט אין זוהר הקדוש פרשת וירא"ט, און [אין] נאָך אַסאַך מקומות, שטייט אין זוהר הקדוש, [אַז] יעדער - זאָגט ער - אין 'וואָס' מ'איז זיך מְדַבֵּק 'בְּחַיִּיו', אין דעם איז מען [דבוק אויך] 'שפּעטער' לְאַחַר פְּטִירָתוֹ.

"קושיא רבינו בזה הוא על מה שנתהוו שדים ורוחים, שזה לא מצינו בשום מקום, וכן יוקשה שהם מורכבים ויסודות אחרים. אבל ממה שנעשו קופין לא קשה כל כך, כי גם הבעלי חיים מורכבים מד' יסודות אלו [והיינו מצד הגוף, אבל מצד הנשמה, נשמת האדם הוא ענין אחר גבוה, ע' בקהלת (ג, כא), וברמב"ן בראשית (א, כו, ב, ז)]. וגם כי באמת מצינו עונש כיוצא בזה אצל נבוכדנצר, כמבואר בדניאל פרק ד (פסוק כב וכו'). ולכן גם בהמשך הדרוש לא מצינו תירוצו וביאור על ענין הקופין.

"בוזהר הקדוש וירא (ע: ק): אָמַר רבי אבא, יומא חד אערענא בחד מתא וכו', וקריבו לי חד ספרא, והנה כתיב ביה, דהא כגונא דרעותא דבר ביה איכוין ביה בהאי עֲלָמָא, הכי אַמְשִׁיךְ עֲלֵיהּ רוח מלְעִילָא, כגונא דההוא רעותא דאתדבק ביה. אי רעותיה איכוין במלה עלאה קדישא, איהו אַמְשִׁיךְ עֲלֵיהּ לההיא מלה מלְעִילָא לתתא לגביה. ואי רעותיה לאתדבקא בסטרא אחרא ואיכוין ביה, איהו אַמְשִׁיךְ לההיא מלה מלְעִילָא לתתא לגביה. והו אַמְרִי דַּעְקָרָא דַּמְלָתָא מַלְיָא בַּמְלִין ובעובדא וברעותא לאתדבקא, ובדא אַתְמִשְׁךְ מלְעִילָא לתתא ההוא סטרא דאתדבק בה וכו'. כגונא דא מאן דבעי לאתדבקא לעילא ברוח קודשא, דהא בעובדא ובמלין וברעותא דלכא לכגונא בההיא מלה מלְעִילָא לתתא, לאַמְשִׁכָּא ליה לגביה מעילא לתתא ולאתדבקא בההיא מלה.

והו אַמְרִי כְּמָה דְּבֵר נִשׁ אַתְמִשְׁךְ בְּהַאי עֲלָמָא, הכי נְמִי מְשִׁכִּין ליה כַּד נִפִּיק מֵהַאי עֲלָמָא. ובמה דאתדבק בְּהַאי עֲלָמָא ואתמִשְׁךְ אַבְתְּרִיהּ, הכי אתדבק בההוא עֲלָמָא. אי בקודשא, בקודשא. ואי במסאבא, במסאבא. אי בקודשא, מְשִׁכִּין ליה לגבי ההוא סטרא ואתדבק ביה לעילא, ואתעביד מִמֶּנָּא שְׁמַשׁ, לשְׁמַשׁ קמי קודשא בריך הוא בין אָנוּן שְׁאָר מַלְאָכִין, כְּמָה דְּהָכִי אַתְדַּבֵּק לעילא וקאים בין אָנוּן קְדִישִׁין, דְּכִתִּיב (וכר' ג, ז) וְנִתְּתִי לָךְ מֵהַלָּכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה. הכי נְמִי כגונא דא. אי במסאבא, מְשִׁכִּין ליה לגבי ההוא סטרא ואתעביד כַּד מְנִייהו לאתדבקא בהו, ואָנוּן אַקְרוּן נִזְקִי בְּנֵי נֶשֶׁא. ובההיא שַׁעְתָּא דְּנִפִּיק מֵהַאי עֲלָמָא נְטִלִין ליה וְשָׂאֲבִין ליה בְּגִיהֶם בְּהוּא אַמַר דְּדִינִי לֹן לְבִי מִסְּאָבָא דְּסָאִיבו גְּרַמִּייהו וְרוּחִייהו, 'וּלְבִתְר' אַתְדַּבֵּק בְּהו, ואִיהו נִזְקָא כַּד מֵאָנוּן נִזְקִי דְּעֲלָמָא.

אז מ'איז זיך מ'דבך אין דב'ר קדושה, אין עבדות ה', [איז] 'שפעטער' [לאחר פטירתו] שטייט מען אויבן צווישן די מלאכי השרת און מ'דינט דעם אייבירשטן, שפעטער.
און אז מ'איז זיך מ'דבך אין סטרא דמסאבא [בעולם הזה], 'דעם' - זאגט ער - [איז] 'שפעטער' דערנאכדעם ווען מ'קומט אין גיהנם, נאכ'ן גיהנם ווערט מען דבוק אין די סטרא דמסאבא, מ'ווערט לא עלינו פון די מ'זיקים, פון 'די' חברה, מ'ווערט איינער פון 'זיי'. - אזוי שטייט אין זוהר הקדוש.

צב

אבל בעולם הזה לא מצינו עונש כזה שיתהוו בני אדם לשדים ורוחות.
ומדברי הגמרא משמע שדור הפלגה נענשו ככה גם בעולם הזה

אבער דאס שטייט דאך [אויף] הערשט שפעטער [לאחר פטירתו], ווען דאס איז שוין נישט קיין נס. [ווייל] שפעטער [בעולם העליון] די רוחות [בני אדם], רוחם ונפשותם למעלה וויאזוי דאס איז, דאס איז דאך גארנישט לפי השגתנו, ווייס מיר דאך גארנישט וויאזוי דאס זעט אויס.

אבער על כל פנים וואס ס'ווערט דערנאכדעם, דערנאכדעם קען מען נתהפך ווערן אויף בחינות שונות, אין די 'נפשות'.

צג

אבער אזוי ווי ס'שטייט, אזוי ווי ס'זעט אויס דא אט אין די גמרא, אז זיי זענען געווארן שוין דעמאלטס באותו הזמן בחייהם, [זהו נס נפלא ועונש שלא מצינו כיוצא בזה].
ווארן ווען זיי העטן נישט גיווען געווען [געבליבן אזוי אויף דעם עולם], ווען זיי העטן גיווען נאכדו געווען מן העולם, איז דאך עס שוין [מכלל עונשי עולם הבא, און] וואס ס'טוט זיך 'דערנאכדעם' מילא דאס דערציילט מען דאך נישט ביי קיינעם, וואס ס'טוט זיך דערנאכדעם.

דאס איז דאך דברים מכסים ונעלמים מבני אדם, דאס איז מען דאך נישט מגלה. נאר אזויפיל [דעם ביסל] וויפיל חכמינו ז"ל האבן מגלה געווען האבן מודיע געווען 'עפעס' פון די ענינים וואס ס'איז דערנאכדעם.

אבער דא זעט דאך אויס אין די גמרא, אז תיכף בחייהם זענען זיי געווארן 'דאס' [שנתהפכו לברואים כאלו], דאס איז דאך עפעס א נס נפלא. לכאורה וויאזוי איז דאס עפעס געשען.

צד

הקדמה לשוב קושא י"א
(עד אחר אות קה)

איתא בוזהר הקדוש, ריש חמשה מיני ערב רב, ואחד מהם הוא אותן שבאין מן הנפילים שהם מלאכי חבלה ושדין ורוחין א פלא, אין זוהר הקדוש פרשת בראשית, אין [פרשת] בראשית זאגט דער זוהר הקדוש², ער שמועסט פונעם ערב רב, דארטן ביים חטא פון אדם הראשון, ער זאגט

² בוזהר הק' בראשית (דף כה): וְחָמֵשׁ מִיְּמִין אֲנֹחַ בְּעֶרֶב רַב, וְאֲנֹחַ (סִמָּן "נגע רע") ג'פֿילִים ג'בוֹרִים ע'נָקִים ר'פֿאִים ע'מִלְקִים וכו'. בלעם ובלק מסטרא דעמלק הוו, טול ע"ם מן בלעם ל"ק מן בלק אשתאר בבל, כי שם בלל ה' שפת כל הארץ (בפרשת יא, ט). ואלין אנון דאשתארו מאלין דאתמר בהון (שם ז, כג) וימח את כל הקום, ומאלין דאשתארו מנהון בגלותא רביעאה אנון רישין בקיומא סגי, ואנון קיימין על ישראל כלי חמס, ועליהו אתמר (בראשית ו) כי מלאה הארץ חמס מפניהם, אליו אנון "עמלקים".

"נפילים", עליהו אתמר (בראשית ו, ב) ויארז בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה. ואלין אנון מינא תנינא, מאלין נפילים מלעילא וכו'. וקודשא בריך הוא אפיל לון לתתא בששלאן, אנון עז"א וצא"ל דמנייהו

דָּאָרטן ביים נַחֲשׁ, ביים נַחֲשׁ הַקְדְּמוֹנִי, זאָגט דער זוהר הקדוש, רעכנט ער אויס נדי כחות פון] עַרְב רב, רעכנט ער אויס עפעס אַ פִּינף מינים וואָס ס'איז דאָ צווישן עַרְב רב, [און זיי זענען] נישט אַלע אייניג.

[דהנה בפשטות] עַרְב רב, איז דאָ עַרְב רב וואָס זיי שטאַמען פון די אומות העולם^{כא}. און ס'איז דאָ, רעכנט ער אויס, ס'איז דאָ אַ מין עַרְב רב וואָס זיי שטאַמען פון מִזִּיקים. ווידעראום איז דאָ אַ מין ערב רב וואָס זיי שטאַמען פון די שִׁי"ן דל"ת'ן און די רוֹחִין, פון דעם איז אויך דאָ אַ מין, אַ מין צווישן די עַרְב רב.

צה

[קושיא יב]

וזה גם כן קשה להבין, דהלא מצינו שהרשעים והעבר רב הם ילודי אשה, והם מגזע בני אדם. והאידך אמרו שהם באים מברואים כאלה

לכאורה דאָס איז דאָך אויך עפעס אַ פֿלא, ווייל דאָס עַרְב רב די זענען דאָך אויכעט, זיי זענען דאָך מענטשן, זיי זענען געבוירן געוואָרן צווישן מענטשן. וויאזוי איז דאָס עפעס אַז זיי שטאַמען פון מִזִּיקים, ווי ס'שטייט אין זוהר הקדוש.

צו

וביותר יפלא, שכעין זה כתב גם בשו"ת הרשב"א, שהאפיקורסים והמסיתים ומדחים אינם מכלל זרע אברהם, ואף לא מכלל בני נח, אלא הם נולדו מן השדין ורוחין שהוליד אדם הראשון באותן ק"ל שנה קודם שנולד שם

און אַ גרעסערע פֿלא איז, [אז] ס'שטייט אין תשובת הרשב"א גאָר [אויך אזוי].

- דער רשב"א האָט דאָך נאָכנישט געזען דעם זוהר הקדוש^{כב}, ס'איז נאָכנישט געווען בִּימֵי די הַתְּגִלוֹת [ספר הזוהר לרבים], כאַטשיג זיי זענען געווען [גדולי הראשונים] גרויסע מקובלים, אָבער דער זוהר הקדוש איז נאָכנישט נתגלה געוואָרן בימיהם^{כג}.

נשמתהון דַּעַרְב רב, דאָנן "נפילים" וכו', ובגין דא אפיל לון קודשא בריך הוא מעלמא דאָתִי, דלֵא יְהֵא לון חולקא תַּמָּן, וְיָהִיב לון אַגְרִייהוּ בִּהְיֵי עֲלָמָא וכו'.

"גבורים" מינא תליתאה. עֲלִייהוּ אַתְמָר (בראשית ו, ד) הִמָּה הַגְּבוּרִים וגו' אַנְשֵׁי הַשָּׁם, נאָנן מַסְטָרָא דאַלִּין דאַתְמָר בְּהוֹן (בפרשת יא, ד) הִבָּה נִבְנָה לָנוּ עִיר וגו' נַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם וכו'. וַסְטָרָא אַחֲרָא מִתַּגְּבִרִין עַל יִשְׂרָאֵל וכו'. וְעֲלִייהוּ אַתְמָר (ו, יט) וְהַמִּים גָּבְרוּ מֵאֵד מֵאֵד עַל הָאָרֶץ.

"רפאים" מינא רביעאה. אַם יַחֲזִין לִישְׂרָאֵל בְּדוֹחָקָא מִתְרַפִּין מִנִּייהו, נְאִית לון רְשׁוּ לִשְׂזָבָא לון וְלֵא בְּעָאן. ומתְרַפִּין מאורִייתָא ומאַלִּין דַּמְשַׁתְּדִלִין בָּהּ וכו'.

"עֲנָקִים" מינא חמישאה. דאָנן מוֹלִזְזִין לַאֲלִין דאַתְמָר בְּהוֹן (משלי א, ט) וְעֲנָקִים לַגְּרִירוֹתֶיךָ וכו'. אַלִּין אָנן דאַהֲדְרוּ עֲלָמָא לַתְּהוּ וְבָהוּ. וְרָזָא דְמֵלָה דַּבְּגִינִייהו חֲרִב בִּי מַקְדָּשָׁא, וְהָאָרֶץ הִיָּתָה תְּהוּ וְבָהוּ, דַּאִיָּה עָקָר וְיִשׁוּבָא דְעֲלָמָא. מִיָּד דִּייתִי אֹר דַּאִיָּהוּ קוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, יִתְמַחֲזִין מִן עֲלָמָא וְיִתְאַבְדּוּן. אָבֵל פּוֹרְקָנָא לֵא אִיָּהִי תַלְיָא אָלָא בְּעֲמָלְק עַד יִתְמַחֲזִי. דְּבִיָּה אֹמְאָה, וְהָא אֹמְמָה:

ועיין באור החמה (ל"א אולואי בעל חסד לאברהם) על הזוהר הקדוש (משפטים כב.) שכתב בתוה"ד וז"ל: וכן "עוף השמים" הם החיצונים נגדיים לו' קצוות עליונים, והם ערב רב, והם סוד נשמות מלילי' שזורקם אפילו בישראל, והם רשעי ישראל הנוספים באומות וכו'. וענין "עמלק" ירצה כל אותם ש'לֵקוּ עַם' ה' על ידם, דהיינו עֲשׂו וְיִשְׁמָעֵאל שהם ערבוביא בישא, שכולם נתערבו אלו באלו, וזרע עמלק נתערב בהם, דהיינו נשמות טמאות שלילי' זורקת בהם, כדי להרע לישראל וללקות אותם, ויש רשעי ישראל שהם נחשבים מכללם, וז"ל (כוהר שם) "וערבוביא בישא דישראל", שהם פריצי ישראל, מְהָרְסִיךְ וּמַחְרִיבִיךְ מִמֶּךָ יֵצֵאוּ (ישעי' מט, יז), ואילו להם גם כן נשמת ערב רב וכו'. ומפני שבחטא אדם הראשון נתלבשה תבואה בד' קליפות וכו' יתלוו לנשמות הקדשות נשמות רעות מאלו הקליפות, והם רשעי ישראל וחטאיהם, ולכן צריכים גלות, לצרף וללבן ולברר אוכל מתוך פסולת, שמצטרפות הנשמות, דהיינו "עד שיתברר אוכל" דקאמר (כוהר שם) "דהיינו ערב רב" ערבוביא בישא, הם נשמות רשעים פריצי ישראל המתערבים בהם.

^{כא} כדכתיב בפרשת בא (יב, לה) וגם עַרְב רב עָלָה אִתָּם וגו', ופירש רש"י: תערובות אומות של גרים.

איז דאָ אין תשובת הרשב"א אין [מהדורא] קמא, דאָרטן וואו ער איז מ'רעיש אקעגן די וואָס זיי ר'ש'נען דברי מינות²², און דרשות של דופי.
ברענגט ער²³ [לדוגמא, אַז] ער איז געקומען אין אַ מדינה אריין און זיי האָבן געזאָגט דרשות [אַז] אברהם ושרה זענען [נאָר אַ מָשֶׁל אירף] חָמֵר וצוֹרֶה, זעט עפעס אויס [מדברי הבלים כאילו] אַז ס'איז גאָרנישט געווען קיין אברהם מיט שרה.
דאָס אַלעס זאָגט ער, איז דברי מינות, אקעגן די תורה הקדושה.

²² ואף כי עצם התגלות הוזהר היה אז בימי הרשב"א, ע"י רבי משה די ליאון (והוא בסוף ימי הרמב"ם או אחריו), באמצע מאה הראשונה לאלף הששי. אבל לא מסתבר שהרשב"א כבר ראה אותו, כיון שלא מזכירו בשום מקום. וגם עדיין לא התחדשה אז מלאכת הדפוס, והיה צורך לכתוב בכתב יד על ידי סופרים (עד שגרסא לראשונה בשנת ש"ח), ובודאי נמשך הדבר הרבה שנים עד שנתפרסם ספרי הוזהר לרבים.

²³ וכן בשל"ה הק' (בעשרה מאמרות, מאמר א אות לו) העתיק מספר מנחת יהודה (פירוש לספר מערכת האלקות, להמקובל האלקי רבי יהודה חייט) וז"ל: ואשרינו מה טוב חלקנו, שזכינו לספר הזהר, אשר לא זכו קדמונינו אשר קטנם עבה ממתננו, כמו רב האי גאון, ורב ששת גאון, והרב רבי אלעזר מגרמייזא, והרמב"ם והרשב"א והראב"ד, שכל אלו היו מכלל יודעי חן, ולא טעמו מדבשו [של הוזהר], כי בזמנם לא נתגלה. ואל תתמה מזה, כי בודאי לא נתגלה עד דור האחרון אשר אנחנו בו היום. וסיוע לזה מצאתי בספר התקונים (דף כג:) וזה לשונם, אמר ליה אליהו לרבי שמעון, רבי רבי, כמה זכאה אנת דמאת חבורא דידך יתפרנסון כמה עילאי, עד דאתגלי לתתאי בסוף יומיא, ובגיניה נשבתם איש אֶל אָחִיו וְאִשׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְשָׁבוּ (בהר כה, י), עכ"ל. הנה מבאר מאן, שהחבור מהוזהר היה עתיד להיות גנוז, ובאותו הזמן יתהנו ממנו העליונים והם המלאכים, עד שיבא הדור האחרון בסוף הימים, שאז יתגלה לתחתונים, ובזכות העוסקים יבא משיח, כי אז תמלא הארץ דעה בסבתו, אשר זה תהיה סבה קרובה לביאתו, וזהו שכתבו ובגיניה נשבתם איש אֶל אָחִיו, עכ"ל ספר מנחת יהודה.

²⁴ כי בשו"ת הרשב"א האריך בכמה תשובות (חלק א' סימן תיד-תיה) להרעיש נגד האפיקורסים ופילוסופים שבימינו.

²⁵ בשו"ת הרשב"א חלק א' (סימן תיד): על מה שמקצת אנשי הארץ הלזו מתמידים ושוקדים על ספרי הַיְּנִיִּים ומחברים ספרים בתורה ודורשים בהם הגדות של דופי וכו'. חלילה לך כי על זה גדלה הזעקה את פני ה', שהמתמיד בהם עושה אותם עיקר ועוקר תורת ה' וכו', כי באמת המתמיד בהם מן החרב אשר בידם לא נשמר, וישים מר למתוק ומתוק למר, כי הדברים מושכים את הלב בעבותות אהבה, וסופם קסופה, מעורר על תורת אמת מסה ומייבה, לפי שכל דבריהם בנויין על הטבע, ובני אדם אשר בעפר יסודם ימשכם הטבע בחוט הסרבול, ובלבם על התורה יחבל, ויצר' סמוך על דבריהם את 'יוצרו' רב וכו'. ואשר הספרים ההם נושרים מחיקו, ושם בהם כל ימותיו חשקו, איך לא יגרע מתורת אמת חקו, באמת אי אפשר להתקבץ שני הפכים ביחד בזמן אחד וכו'.

גם שמעתי גם ראייתי את הלחץ אשר הם לוחצים ונחלצים כנגד התורה וחכמיה, וכמעט עוקרין כל תחומיה. ומי מהם ימלט את נפשו וכו'. ולנו ללמוד ולירא ממה שאמרו (סנהדרין ק:) על [ספר] בן סירא, שעם היות בו קצת דברים נאים עד שהביאום חכמינו בגמרא, ופעמים יכנום בשם מקרא (כ"ב צב: תוד"ה משולש), ולפי שיש בו דברים בטלים אסרו להגות בו (סנהדרין שס), כל שכן באלה שגורמים לסור מאחרי ה', היחוק אדם בלבו דברים כנגד התורה וידידו לא תבצענה, היחתה איש אש בחיקו ונגדידו לא תשרפנה וכו', וזה באמת הגורם הגדול להסיר אנשים המסוה מעל פניהם, ולחוק שוא ודבר כזב בספריהם, למרות עיני התורה השלימה וכו', על כן מקצתם לא הניחו מקרא שלא 'הפכוהו', ויאמרו הלא ממשל משלים הוא, ועשו לנו אברהם ושרה, חומר וצורה, ועקרו כל הגבולות, לפרש שנים עשר בני יעקב י"ב המזלות, ועמלק יצר הרע, ולוט השכל, ואשתו החומר, והוא שנאמר עליה שהיתה נציב מלח. ודעת אנשים אלו מהשם ומעבודתו נגרע, וחזוים לסורם הרע, כי לא שמענו רק רע. האנשים האלה תיפח רוחם ותאכלם אש לא נפח, וצורם לבלות שאול, כי אין די בזכות אבות לגאול וכו'.

ואותם אנשים האנושים שאמרת, שמגלים פנים לדרוש בראש הצבור בבתי כנסות במעשה מרכבה, יגלו שמים עונם, על שדורשים דברי הבאי ומפרסמים ברבים שגעונם וכו', אך מן התימה, הצנועים איך ימשכו את ידיהם, מלהוכיח אותם על פניהם, שלא יקלו ראשם לדרוש ברבים דבר שובב מגדל לבב וכו'. ואשר חקק חקקי און ואמר עם הספר שאברהם ושרה הן חומר וצורה, לא תמלט נפשו מצרה, ואם חי הוא ימות בצרה כמבכירה, ואם מת לא תהא לו כפרה. ובאמת האיש ההוא העיד ונאמן על עצמו יותר ממאה עדים שאינו מזרעו של אברהם, ותפלתו לא ישמע קל, שאינו אפילו מזרעו של עשו וישמעאל רק מאותן שדין ולילין שנולדו מחוה ואדם הראשון, על כן תקללם בכל לשון, וכל ישראל נקיים וכו'. ובעל הכרם יכולה את קוציו, וישמח אברהם ביוצא חלציו.

צח

זאָגט ער דאָרטן, אַז וויבאַלד אַז זיי זאָגן אַזעלעכע דרשות, אברהם מיט שרה [אין] חומר וצורה, קודם זענען זיי אויף זיך מעיד אַז זיי זענען נישט מזרע 'אַבְרָהָם' כ"י. נאָר זאָגט ער, דער אָמֶת - זאָגט ער - די זענען נישט מזרע 'בְּנֵי נַח' אויך נישט. זאָגט ער, די אַלע אפיקורסים וואָס זיי דרש'נען אַקעגן די תורה, [די] מסיתים ומדיחים, די זענען נישט קיין 'בני נח' אויך נישט, [נאָר] די זענען פון די וואָס אדם הראשון האָט מוליד געווען [בק"ל שנה].

[ווי] די גמרא זאָגט¹² אַז איידער ער האָט געהאַט שְׁת, [שעליו נאמר] 'יולד כְּבָדָמוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ', מִכָּל דָּעַר הָאֵיִדְנָא לא הוליד בְּדָמוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ, 'די' [שהוליד בק"ל שנה] זאָגט דאָךְ די גמרא אין עירובין, זאָגט דאָךְ די גמרא אַז די וואָס ער האָט מוליד געווען 'פריער' [קודם שְׁת], נאָכ'ן חטא [עץ הדעת] איידער שְׁת איז געבוירן געוואָרן, האָט ער מוליד געווען גאָר פון 'די' מינים, שׁי"ן דל"ת' וְרוּחִין וְלִילִין, האָט ער מוליד געווען נישט בְּדָמוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ, נישט בדמות אדם. ביז דעמאָלטס האָט ער חלילה געהאַט [מברואים כאלה].

זאָגט ער [הרשב"א], די אַלע אפיקורסים שטאַמען פון דאָרטן, זייער גזע איז פון דאָרטן, ניטאַמאַל פון די גזע בְּנֵי נַח. אַזוי שטייט אין רשב"א גאָר.

צט

והוּ הַפֶּלֶא וְפֶלֶא, שהרי גם האפיקורסים הם ילודי אשה מגזע בני אדם, והאך כתב שהם נולדו מן השרין ורוחין דאָס איז דאָךְ עפעס אַ הַפֶּלֶא וְפֶלֶא, און ס'איז אויך כְּגִיד הַשְּׁכָל, [דהלא האפיקורסין] די זענען דאָךְ געווען, די זענען דאָךְ ילודי אִשָּׁה, זיי זענען געבוירן געוואָרן צווישן מענטשן, [ואם כן] נו וויאָזוי זאָגט ער עפעס אַז זיי שטאַמען [מן השרין ורוחין], וויאָזוי קען מען זאָגן אַז זיי זענען פון 'דאָרטן'. ס'איז דאָךְ שווער צו פאַרשטיין.

ק

הקדמה ליישוב קושיא יב

אַבער דאָס ענין דערפון, דאָס ענין דערפון האָט עפעס אַ הֶסְכֵּר, דער רשב"א זאָגט דאָךְ נישט עפעס קיין פֿשוט'ע ווערטער וואָס זיי האָבן נישט קיין שום פֿירוש.

קא

בדברי הרמב"ן פרשת נצבים מבואר, דכל מי שלבבו שלם עם ה' ולא הרהר כלל בע"ז, לא יוליד בן שהוא מודה בע"ז [והביאור הוא בהקדם וואָס] דער רמב"ן זאָגט¹³ [אויפן פסוק] פֶּן יֵשׁ בָּכֶם שׁוֹרֵשׁ פֹּהָה ראש וְלִעֲנָה, זאָגט דער רמב"ן [לבאר ענין] שׁוֹרֵשׁ פֹּהָה ראש וְלִעֲנָה, אַז טאַמער ווערט

¹² וכעין זה כתב הרמב"ם באגרת תימן, דבידוע שלא עמדו רגלי 'אבותיו' על הר סיני. והביאו רבינו בכ"מ עם דברי הרשב"א אלו.

¹³ בגמרא עירובין (י:): ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי, הוליד רוחין ושידין ולילין, שנאמר (בראשית ה, ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וָמָאת שָׁנָה וַיֻּלֵּד בְּדָמוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ [ויקרא את שמו שְׁת], מכלל דער האידנא לאו כצלמו אוליד.

¹⁴ ברמב"ן נצבים (כט, יז): ואמר פֶּן יֵשׁ בָּכֶם וגו' אֲשֶׁר לָכְבוּ פִּנְה הַיּוֹם, על הנפתה כבר לעבודה זרה, והוא בלבו מאמין בה היום הזה. או, פֶּן יֵשׁ בָּכֶם שׁוֹרֵשׁ רע, שיפּרַח וישגה ובימים הבאים יוציא פרחים רעים ויצמיח מרוורות, וזה על אֲשֶׁר אֵינָנו פּה עִמָּנו הַיּוֹם, כי הָאֵב שׁוֹרֵשׁ, וְהֵבֶן נֶצֶר מִשְׁרָשָׁיו פִּרְה וכו'. ואמר פֶּה ראש, לרמז כי מִשְׁרָשׁ מְתוּק לא יֵצֵא מִר, וכל אשר לבבו שלם עם השם הנכבד, ולא הרהר כלל בעבודה זרה, לא יוליד מודה בּה. ואל תקשה עלי בזה מן הכתוב והוליד בן פֶּרִיץ, כי אמת הדבר, וסוד גדול, לא אוכל לפרש בו.

איינער געבוירן [און מ'זעט] ער האָט אַ מחשבת עבודה זרה, אַז מ'זעט אין איינעם [כך], זאָלסטו וויסן שטאַמט עס, - בחנם קומט דאָס נישט, - מסתמא האָבן 'זיינע עלטערן פריער' האָבן געהאַט אַ מחשבת עבודה זרה, מסתמא איז עס נאָך פון דאָרט, ס'איז נאָך אַ שורש פון דאָרטן. [ווייל] ווען ס'איז אינגאנצן גוט [ביי די עלטערן] קומט דאָס נישט [אזוינס ביי די קינדער], קאָן דאָס נישט אַרויסקומען אַזאַ בן וואָס ער איז אַ כופר לאַ עלינו.

אַזוי זאָגט דער רמב"ן.

קב

ומוסיף הרמב"ן: ואל תקשה מן הכתוב והוליד בן פריץ, כי יש בזה סוד גדול שלא אוכל לפרש

זאָגט ער אָבער אַליין, דו וועסט דאָך מיך פרעגן אַ קשיא [והלא] ס'שטייט דאָך אין פסוק [יחזקאל יח, י] 'והוליד בן פריץ, זעט מען ס'איז יאָ פאַרהאַנדן אַמאָל [אפילו] גאָר ביי אַ צדיק והוליד בן פריץ.

זאָגט ער, דאָס איז אַמאָל, [נאָר] אין דעם איז דאָ אַ סוד שלא אוכל לגלותו. [אזוי] זאָגט דער רמב"ן.

קג

ובריקאנטי ויש"ך על התורה מבארים דברי הרמב"ן, דהסוד שכתב הרמב"ן כוונתו על חכמת הגלגול (שבימי הרמב"ן עדיין היה זה סוד), והתירוץ שאם יש בן רשע וכופר הגולל אצל צדיק, הוא רק עבור שאבותיו שבגלגול הקדום היו רשעים

און די זעלבע שטייט אין ריקאנטי (פרשת נצבים) אויכעט [בשם הרמב"ן]. נאָר ס'שטייט אין ש"ך על התורה כ"ט [בשם הריקאנטי], און נאָך אין אַנדערע מפרשים, זאָגן זיי פֿשט אַזוי.

ווייל לעולם די נפשות המגלגלות [שהם חיים עתה], אינעם ערשטן גלגול זענען זיי געווען, האָבן זיי טאַקע געשטאַמט פון אַזאַ טאַטן וואָס ער איז יאָ געווען, וואָס ער איז געווען אַן עובד עבודה זרה, [און ווען] ער איז נאָכאַמאָל מגלגל געוואָרן [עתה] איז ער געקומען, [ער איז] אַראָפּגעקומען און מגלגל געוואָרן [בהיותו נולד] ביי דעם צדיק. אָבער דער 'ערשטער' אָב זיינער [שבגלגול הקדום], דער ערשטער איז אָבער 'אזוי' געווען, איבערדעם קאָן שוין דאָס זיין [שנולד בן רשע אצל צדיק, כשבגלגול הקדום היה בן רשע]. איבערדעם איז דעם מציאות דאָ, ווייל דער ערשטער אָב איז אַזוי געווען, ער איז שוין אַזוי געוועזן, און 'דער' איז דער עיקר, דער 'ערשטער אָב' וואָס איז אַזוי געווען 'דעם' איז דער עיקר, שטאַמט ער פון 'דאָרטן', דאָס איז דער אַמאָלדיגער אָב זיינער.

דער אַמאָלדיגער אָב זיינער איז דאָך דער ערשטער, און דער ערשטער איז אַזוי געווען. דאָס איז דער תירוץ.

כ"ט בש"ך על התורה (נצבים שם): וכתב הרב ריקאנטי ז"ל (נצבים שם), פירש הרב הגדול (הרמב"ן), כי משורש מתוק לא יצא מר וכו' [לשון הרמב"ן מובא לעיל], עד כאן דבריו ז"ל. ואני שמעתי ולא אבין. ואולי כי כוונת הרב ז"ל היא, כי אין נקרא בניו אלא 'החדשים' [פירוש נשמות חדשות, לא ישנות שחזרו בגלגול], והצדיק לא הוליד בן 'חדש' רק אם יהיה צדיק כמוהו, ואם תמצא שהוא פריץ ושופך דם, הוא בן 'הפריץ' [בגלגול הקדום] שזה הצדיק הולידו [בגלגול זה], ולא היה זה הצדיק אביו הראשון. והראיה שלא נקרא זרע רק הצדיק, שנאמר (וירא, כא, יב) כי בִּיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע, ואמרו חז"ל (נדרים לא): בִּיצְחָק ולא בִּישְׁמַעֲאֵל, בִּיצְחָק ולא כָּל יִצְחָק, רק בִּיצְחָק ולא בַּעֲשׂוֹ, עד כאן, זה סיוע לדברינו. [עכ"ף הש"ך, והוא מלשון הריקאנטי].

קד

אָבער אלמלי ווען ער העט טאַקע נאָר געווען פון אים [מאביי הצדיק] אינגאַנצן, העט ער גיווען נישט געקאָנט קומען צו דעם.

אַזוי זאָגט דער ש"ך, ער איז מעתיק דעם ריקאנטי [וואָס] ער זאָגט אַרויס דעם פֿשט. און אַזוי זאָגן די אַנדערע מפרשים אויכעט, אַז דעם, דאָס מיינט דער רמב"ן. ער האָט נאָר נאָכנישט דעם סוד געוואָלט מַגְלֵה זיין - הַפְּנִים^ל, - [ווייל] דעמאָלטס [איז דער] חֲכָמַת הַגְּלָגוּל [געווען נאָך אַ סוד, כאָטש] זיי האָבן דאָך 'געוואוסט' אַלע דערפון די ראשונים, [אַבער] זיי האָבן עס נאָכנישט געוואָלט [מַגְלֵה זיין], ס'איז נאָכנישט אַראָפּגעקומען [די צייט] אַז מ'זאָל עס מַגְלֵה זיין בעולם^ל, איבערדעם האָבן זיי עס נישט 'מַגְלֵה' געווען.

אָבער על כל פנים אַזוי זאָגן זיי דעם פֿשט נאָך די פריערדיגע, אַז דאָס איז די בחינה [בכוונת דברי הרמב"ן].

קה

ישוב קושיא יב

ובזה יובן גם דברי הרשב"א, דאף שהם ילודי בני אדם, אבל מצד 'נשמתם' מקורם מן נשמות השדין והרוחין, על פי סוד הגלגול

ממילא דאָס קאָן זיין מיינט דער רשב"א אויכעט, אַז די אַלע אפיקורסים, אפילו זיי זענען יְלֹדֵי אִשָּׁה און אַלדינגס, אָבער זייער 'מקור' איז [פון דאָרטן], זיי זענען פון 'די חברה' געווען פריער, און ס'איז אַזוי נִשְׁתַּלְשַׁל געוואָרן און זיי זענען אַראָפּגעקומען אין אַזאַ לְבוּשׁ [של בני אדם], איז עס געוואָרן היצטערט [מענטשן], אָבער דער אָמַת־דיגער לְבוּשׁ זייערער איז פון פריער.

מיט דעם איז שוין צו פֿאַרשטיין עֲדוּתוֹ של הרשב"א אויף די אַלע חברה וואָס זענען מסיתים ומדיחים, 'ווער' זיי זענען, פון 'וואו' זייער מקור איז. דאָס איז 'זייער' כח [של השדין ורוחין]^ל.

(ראה עוד ההמשך, באות קח)

קו

ישוב קושיא יא

וכן יובן מה שהכופרים שבדור הפלגה שרצו ללחום בהקב"ה, נתהפכו לשדין ורוחין, כי לא היה זה כדרך עונש מדה כנגד מדה, אלא שבכדי לבטל זממם עשו כן, והיה בזה רק גילוי מהותם ומקורם האמיתי שהם באים משם, ולכן חזרו לשורשם להיות ברואים כאלה. כי אז בדורות הראשונים לא היה ההסתרה כל כך. ורק בדורות אחרונים בגודל ההסתרה לא זכינו לזה, שיתגלה פרצופם ומהותם האמיתי של האפיקורסים והמסיתים ומדיחים

איבערדעם קאָן מען פֿאַרשטיין, מיט דעם איז רעכט דעם וואָס די גמרא זאָגט [על כח השלישית, ווייל] חלילה זיי האָבן געוואָלט לוחם זיין מיט הקדוש ברוך הוא, זענען זיי דאָס געוואָרן.

^ל פירוש: ווי עס זעט אויס.

^{לא} ועיין ענין זה בס"ג שמות תשי"ז (דברות קודש לשוכבים ח"ב, עמוד רסג), ושם ביאר בזה"ל: דעם חֲכָמַת הַגְּלָגוּל האָבן זיי דאָך פריער געהאַלטן בסוד, צווישן די ראשונים, [הערשט] שפעטער איז עס אַרויסגעקומען פֿאַתְגִּילֵיא, אָבער ווילאָנג ס'איז נאָכנישט אַרויסגעקומען דער זוהר הקדוש אין די כתבי האר"י, איז עס געווען אַ סוד נפלא, פריער איז דאָס געווען באַהאַלטן.

^{לב} ועיין מזה בוויאל משה (ג, כז), ובעל הגאולה ועה"ת (סימן סא), ודברי יואל וירא (עמוד שנד) וישלח (עמוד קכ) ובשלח (עמוד תכו) ויקרא (עמוד פ), ודברי יואל מכתבים (ח"א מכתב פ), וס"ג נשא תשי"ד, ראה תשי"ט, שלח תשכ"ז, תצא תשכ"ז (וכדברי יואל תצא עמוד קמד, ותניא שם עמוד רד-רה), ועוד.

פאַרוואָס, ווייל זיי זענען דאָך [אין] דער אַמֶת אַזוי געווען [שוין] פון פריער אויכעט, ס'איז נאָר געווען אַ לְבוּשׁ [שהשתלשלו והתלבשו בבני אדם, ועתה כשחטאו בדור הפלגה] האָט מען זיי מַעֲמִיד געווען עַל 'הָאֶמֶת' [שלחם במקורם, ונמצא] ס'איז נישט געווען אַזאַ גרויס נס, מ'האָט נאָר מַגְלָה געוועזן דעם אַמֶת, וואָס די 'זענענען'.

קז

אַבער דעם היינטיגע דור האָט דאָס נאָכנישט זוכה געווען [אז] מ'זאָל וויסן דעם אַמֶת, אַז די אַלע מסיתים ומדיחים זענען [מקורם משם], די כופרים וואָס מ'האַלט^{לג} זיי גאָר, זאָל מען וויסן אַז די זענען אין מקור [אויס, פון דאָרט], זייער מקור איז פון די 'מזיקים', און פון 'די חברה'.

אַזוי ווי דער רשב"א זאָגט, זיי שטאַמען פון דאָרטן. [און] אַזוי ווי ס'שטייט אין זוהר הקדוש.

קח

המשך ישוב קושיא יב

ומובן דברי זוהר הקדוש, כי יש סוג שבערב רב המעורבים בישראל, אבל מקורם הוא משם. והכל בסוד גלגולי נשמות

מיט דעם פאַרשטייט מען שוין דעם זוהר הקדוש אויך זייער גוט.

ס'איז דאָ אַזאַ'ן עַרְב רב, [צווישן] פאַרשידענע [ערליין] עַרְב רב. [ס'איז דאָ] אַזעלעכע [עַרְב רב] וואָס זיי שטאַמען פון די אומות העולם, זיי זענען אַריינגעמישט די נַשְׁמוֹת, און זיי זענען אויסגעמישט געוואָרן צווישן אידן, און [ס'איז דאָ] גאָר אַזאַ'ן עַרְב רב [שמקורם] פון די חברה איז אויכעט דאָ וואָס ס'איז אַריינגעמישט צווישן אידן.

קט

ועל זה אמרו בוהרר במקום אחר, שעליהם נאמר ה'יו צריה לראש, וכמו שראוין בכוה"ד שהם נעשו מושלים על ישראל

בעונינו הרבים, [נגרם] בַּעֲוֹן הַדּוֹר אַז 'די' ווערן נאָך מוֹשְׁלִים בַּיִשְׂרָאֵל אויכעט. איז טאַקע רעכט וואָס ס'שטייט אין זוהר הקדוש^{יד} [אז דער פסוק] ה'יו צריה לראש [מיינט מען דאָס עַרְב רב].

^{לב} פירוש: מ'שיטצט, מ'איז מחזק.

^{יד} בזוהר הקדוש (נשא קכא): אַמֶר ליה רַעֲיָא מְהִימָנָא וכו', דְּהָא אָנָּא בַּצְעָרָא סְגִי וכו', וְאֲנִי חָשִׁיב בַּעֲיִינִיהוּ בֵּין עַרְב רב רַשִׁיעִיא, כְּכֹל מֵת דְּפִרַח בִּינִינִהוּ, דְּחֻכְמָת סוֹפְרִים תִּסְרַח בִּינִינִהוּ, כְּכֹל קִרְתָּא וְקִרְתָּא, וּבְכֹל אֲתֵר דִּישְׂרָאֵל מִפְּתוּרֵין בִּינִינִהוּ בֵּין מַלְכוּת, וְאֵתְהִדְרוּ אִינוּן עַרְב רב רַעֲיָין עַל יִשְׂרָאֵל עֲנָא דְקִדְוָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְּאִתְמַר כְּהוּ (יחזקאל לו, לא) וְאִתָּן צִאֲנִי אֲנִי מְרַעֲיָתִי אֲדָם אִתָּם, וְלֵית לֹן יְכוּלֵת לְמַעַבְד טִיבו עִם תְּלִמִּידֵי חֻכְמִים. וְאֲנָשִׁי חִיל וְיִרְאֵי חֹטָא מְסוּבִים מַעֲיָר לַעֲיָר וְלֹא יְחוּנְנִי, וּמַחְרִימִין עַרְב רב בִּינִינִהוּ וְלֹא יִהְיִין לֹן בְּאִתְרֵין סְגִיאִין אֱלָא דְבֶר קָצוֹב, דְּלֹא יְהֵא תְקוּמָה לְנַפְלִי דְלֵהוּן, וְאִפְּלִי חֲמִי שְׂעָה, וְכֹל חֻכְמִים וְאֲנָשִׁי חִיל וְיִרְאֵי חֹטָא בַּצְעָרָא דְבוֹחָקָא בִּיגוּנָא, חָשִׁיבִין כְּכֹלִים, בְּנִים הַמְסוּלָּאִים בְּפֹז אִיכָּה נְחֻשְׁבוּ לְנֹכְלִי חֲרַשׁ בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת (איכה ד, א-ב), דְּלֹא אִשְׁכַּחוּ אַכְסִינְיָא בִּינִינִהוּ. וְאִינוּן עַרְב רב, אִינוּן עַחֲרִיין, בְּשִׁלְהָה, בְּחִדְיוּא, בְּלֹא צַעֲרָא, בְּלֹא יְגוּנָא כָּל, גּוֹלְגִין מֵאֲרִי שׁוֹחַד, דְּאִינוּן דִּינִין רִישֵׁי עֲמָא, כִּי מְלָאָה הָאֲרִץ חֻמִּס מִפְּנִינֵם (נח יג), עֲלִייהוּ אִתְמַר ה'יו צריה לראש:

וְעוֹד שֵׁם (פנחס רלז): כִּד עַרְב רב מְעוּרְבִין אִינוּן בַּיִשְׂרָאֵל, מֵה כְּתִיב, ה'יו צריה לראש וכו'. וְלֹא עוֹד, אֱלָא כִּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְוֹתָא, עֲלִייהוּ אִתְמַר (ברכות יז) מִי מַעַכְב שְׂאוֹר שְׁבַעסָּה, וְהָא אִוְקָמָהּ מֵאֲרִי מִתְנִיתִין, בְּזִמְנָא דְּעַרְב רב אִינוּן רֹאשִׁים עַל יִשְׂרָאֵל, כְּכֹכּוֹל כְּאִילוּ עֲבָרִין שׁוֹלְטֵנוּ בְּקִדְוָשָׁא בְּרִיךְ הוּא (ס"א עבדין שולטנו דְּקוּבִינָה), וְיִיעֲלוּן בְּמִשְׁפָּטֵי כְּכִבְיָא מְזוּלִי, וּבְגִין דָּא צִוְּחִין וְאִמְרִין, (ישע' כו, יג) ה' אֱלֹקֵינוּ בְּעָלוּנוּ אֲדוֹנִים וּזְלַתָּ: וְעוֹד שֵׁם (תצא רעט): גִּלְוֹתָא רַבִּיעָא, תְּהוּם רַבָּה וכו', וְאִתְקַרֵּי בּוֹר וכו', דְּאִתְמַר בֵּיה (וישב לו, כד) וַיִּשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ הַבּוֹרָה וכו', וְהַבּוֹר רַק (שם), דְּבוּרָא רַק בְּלֹא תוֹרָה, אֲכָל נְחֻשִׁים וְעַקְרָבִים יֵשׁ בּוֹ (שבת כב). וְדָא גִלְוֹתָא רַבִּיעָא, דּוֹר דְּרַשְׁעִים מְלֹא נְחֻשִׁים וְעַקְרָבִים, וְרַמָּאִים כְּנֻחֻשִׁים וְעַקְרָבִים, דְּעָקְרִין מְלִי דְּרַבְּנָן וְדִינִין לְשַׁקָּרָא.

דאָס איז טאַקע 'די חֲבֵרָה', טאַקע פון די וואָס זענען מַזִּיקִים, די וואָס זיי זענען.
ווי מ'זעט בעזונדן הרבים אַז די ווערן מוֹשְׁלֵי יִשְׂרָאֵל.
השם ירחם!
דאָס איבעריגע קאָן מען שוין פאַרשטיין, מ'דאַרף נישט מסביר זיין.

קי

המשך ישוב קושיא י"א

אַבער על כל פנים אַזויפיל פאַרשטייט מען, אין דור הפלגה.
פאַרשטייט מען [אז] אין דור הפלגה, אַז די וואָס זענען שוין געווען [אַזוי ווייט], די
וואָס זיי האָבן געוואָלט לוחם זיין, [אז] זיי האָבן געוואָלט לוחם זיין זענען זיי דאָך
אויך געווען פון 'די', אַז ער גייט לוחם זיין מיט הקדוש ברוך הוא, אַקעגן די אַמוּנָה,
איז ער דאָך פון 'די'.
האָט הקדוש ברוך הוא מְגַלָּה געווען דעם אַמֶּת [וחזרו ונעשו שדין ורוחין בְּחִיָּהִם].
דאָס איז נאָך געווען אין די ערשטע דורות, איז עס גיכער [נתגלה האמת], איז
אַרויסגעקומען דער אַמֶּת. האָט מען מְגַלָּה געווען דעם אַמֶּת 'ווער' די זענען.
ס'איז גאַרנישט געווען [אזא נס היוצא מן הכלל].

קיא

דאָס איז גאַרנישט געווען קיין עוֹנֵשׁ פון מדה כנגד מדה, וואָרן 'דאָס' זענען זיי
געווען טאַקע פון פריער אויס, זיי זענען שוין פון לאַנג דאָס נאָך. זיי זענען דאָס נאָך
געווען נאָך מימות אדם הראשון, נאָך פון איידער שֵׁת איז געבוירן, ווייל זיי שטאַמען
פון 'דאַרטן', ווי דער רשב"א זאָגט.
זענען זיי דאָך דאָס פריער אויך געווען די זעלבע.
האָט מען [זיין] נאָר צוריקגעשיקט, האָט מען זיי צוריקגעשיקט צו זייער שירות,
צו זייער אַרבעט, זיי זאָלן נישט זיין צווישן מענטשן, [כדי] זיי זאָלן נישט אַזויפיל
מְקַלְקֵל זיין. [ווייל] 'אַזוי' איז דאָך נאָך אַרגער, אַז די חֲבֵרָה ווערן אין לְבוּשׁ פון
מענטשן גאַר, אין לְבוּשׁ פון מַהֲיָגִים וואָס זיי האָבן געפירט ..

קיב

איבערדעם איז דאָך מבואר אין זוהר הקדוש אַן ענין פֿלאַ [בענין בלבול לשונם]
(כדלהלן אות קיח).

קיג

[קושיא יג]

לכאורה יש להבין גם הנס שנעשה ברור הפלגה, שיתלמדו
פתאום שבעים לשונות, ולאזה צורך נעשה בהם גם נפלא כזה
[דהנה] לכאורה איז דאָ געשען אין דעם דור הפלגה [עוד ענין נפלא].

עֲלִיָּהוּ אֶתְמַר הָיוּ צָרִיחַ לְרֹאשׁ. וַיִּפֶּן כֹּה וְכֹה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ (שמות ב, יב) דִּישְׁרָאֵל, בְּאֵלִין רְשִׁיעִיא עָרַב רַב, וְדָא
בְּסוּף גְּלוּתָא, וּבְגִין דָּא קָץ דְּפִרְקָנָא נִזְקֵב עַד הִתְהוּם רַבָּה וכו':
ובחיקוני זוהר (דף נב): בְּזִמְנָא דְּגִלּוּתָא, כָּל מִמְּנָ דְּאִוּמִין דְּעִלְמָא וְעָרַב רַב אֶתְמַר בְּהוּן הָיוּ צָרִיחַ לְרֹאשׁ
אוֹיְבֵיהּ שְׁלוֹ, 'צָרִיחַ' דְּרֵאִי אֵינֶנּוּ עָרַב רַב, עֲלִיָּהוּ אֶתְמַר (ישעי' א, כג) שְׁרִיף סוֹרְרִים וְחֲבָרִי גִנְבִים כְּלוּ אוֹהֵב שָׂחַד
וּגְו', 'אוֹיְבֵיהּ שְׁלוֹ' אֵלִין עֲשׂוּ וַיִּשְׁמַעֲאֵל וַיִּשְׁבַּעִין מִמֶּנּוּ, דְּאֵינֶנּוּ כְּלָהוּ בְּשִׁלּוּהָ בְּעוֹתָרָא, וַיִּשְׁרָאֵל בְּדוּחָקָא בְּעִנְיֹתָא,
וּבְגִין דָּא ווי לְעִלְמָא כִּד אֶתְבְּלָעוּ בְּעַרְבִיבָא בִישָׁא וכו'.

[דהנה כתיב] **וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֶחָדִים**, [שהיה לכולם לשון אחד, ואחר כך נתחלקו לשבעים לשונות].

לכאורה ברויך מען דאָך פארשטיין, ס'איז דאָך עפעס אויך א געוואלדטיג נס, 'אויפאמאָל' האָבן זיי זיך אויסגעלערנט **שבעים לשונות**, פלוצים זענען געוואָרן אַזויפיל [לשונות], אַזויפיל אויפאמאָל.

[וגם בזה יש להבין איזה מדה כנגד מדה היה בזה, או איזה צורך היה להיות נס נפלא כזה עבור ביטול זממם הרע].

קיד

ס'איז דאָך עפעס א נס.

[וכמו שמצינו] ווען מ'האָט יוסף הצדיק אויסגעלערנט **שבעים לשון** איז עס געווען מילא אָן ענין פון די נסים, [כי המלאך] גבְּרִיאֵל איז געקומען האָט אים אויסגעלערנט^{לה}. א מלאָך האָט אים אויסגעלערנט.

קטו

[ואם כן יפלא איפוא בדור הפלגה] ווער האָט 'יִי' אויסגעלערנט אויפאמאָל א לשון, אויפאמאָל זענען זיי געוואָרן זיי האָבן זיי באַקומען אַלע [פון זיי] אַנדערע לשונות, **שבעים לשון**, יעדן עקסטער.

קטז

ישוב קושיא יג

יש דיעות בדברי חז"ל שגם לפני זה כבר ידעו השבועים לשון, אלא שנשכח מהם אח"כ וגשתייר ביד כל אומה לשון אחד, שגם כזה להודיר כח השכחה עליהם הוא יותר בנקל, מללמד מחדש שבועים לשונות שלא הכירו אותם נאָר לעולם איז דאָך א פֿלוגֶתָא אין דברי חכמינו ז"ל^{לו}. אַסאַך זאָגן [אויף] **שָׁפָה אֶחָת**, [אז] זיי האָבן געקאָנט פריער אויך שבעים לשון, אַז זיי האָבן אַלע [לשונות] געקענט, נאָר מ'האָט [געמאַכט] פאַרגעסן פון זיי [כל שאר הלשונות חוץ מאחד מהם], איז יעדער געבליבן ביי איין לשון^{לו}. דאָס קאָן מען שוין גיכער פאַרשטיין, ס'איז א פֿחַ הַשְׁפָּחָה אַראָפּגעקומען, דאָס איז גרינגער ווי יענעם אויסצולערנען א נייע לשון [שלא הכיר מעולם].

קיז

אבל קשה לפרש כן בלשון הפסוק דמשמע שמעיקרא היה כל הארץ "שפה אחת". וכן יש דיעות בדברי חכמינו ז"ל דמעיקרא דברו הכל בלשון הקודש, וכן פירש"י

אַבער [על זה לכאורה קשה] וואָס דען איז געווען [דער "שפה אחת"], ס'שטייט דאָך [בפסוק דמעיקרא היה] **שָׁפָה אֶחָת**.

^{לה} כמבואר בגמרא סוטה (לו): בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' (מקץ מא, מד), אמרו איצטגוניי פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילוהו עלינו, אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו, אמרו לו אם כן יחא יודע בשבעים לשון, בא גבריאֵל ולימדו שבעים לשון, לא הוה קגמר, הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד, שנאמר (תהלים פא, ו) עֲדוֹת בִּיהוֹסֵף שְׁמוּ בְּצִאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם שָׁפַת לֹא יִדְעָתִי אֲשַׁמֶּע. ^{לו} בירושלמי מגילה (פ"א ה"ט): כתיב ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, ר' אלעזר ור' יוחנן, חד אמר שהיו מדברים בשבעים לשון, וחורונה - [ואידך] - אמר, שהיו מדברין בלשון יחידו של עולם, בלשון הקודש. ^{לז} עיין בגמרא סנהדרין (קט). אמר רב אַיִר מַגְדָּל מִשְׁכַּח. ופירש"י: שכן נגזר על אותו מקום שְׁיִשְׁכַּח, ולכן הם עצמם שכחו את לשונם.

ועיין באבן עזרא (יא, ז) וז"ל: ויש אומרים שנהפך לבם לשנוא זה את זה, וכל אחד חידש לשון. ויש אומרים כי המלמד לאדם דעת שִׁקְחָם דעת לשונם וכו'.

און איין מאן דאמר^ל זאָגט נטאָקע, דשפּה אחת הוא רק שפּת [לשון הקדש].
רש"י (יא, א) איז אויך מעתיק זװעלשן הקדש.

קיח

ויש להשוות כל הדעות דתרווייהו איתנייהו, דמעיקרא כבר ידעו שבעים לשון, אלא שאח"כ הסכימו כולם לדבר רק בלשון הקודש עד שנשכח מהם השבעים לשון. ולאחר מעשה דור הפלגה שוב הזכירים מן השמים כל השבעים לשון, כדי לבלבל ולהשכיח מהם את לשון הקודש

נאָר וואָס'זשע דען, קען אָבער זיין ס'איז ביידע אַמַּת וַיַּצִּיב.

לעולם האָבן זיי געהאַט שבעים לשונות פריער אויכעט נולכן לא היה כל כך נס נפלא, לחזור ולהזכירם השבעים לשונות לאחר שחדלו לדבר בהם ונשכחו מהם הלשונות).

קיט

ומה שהסכימו מרם בנין המגדל לדבר רק בלשון הקודש, הוא מטעם המבואר בוהר כי השרים עליונים אף של כוחות הטומאה, מדברים רק בלשון הקודש, ועל כן הסכימו לדבר רק בלשון זה כדי להגביר כוחם בטומאה ע"י השרים עליונים

נאָר אין זוהר הקדוש איז מבואר וואָס דעס ענין [איז] פון וַנְבִלָה שֶׁם שפּתָם.

זאָגט דער זוהר הקדוש, טאָקע דאָ אין די וואָכעדיגע סדרה^ט, ווייל די אַרבעט [של בנין המגדל] איז דאָך געגאַנגען [באופן וואָס] זיי העלפן דאָך מיט, די כוחות עֲלִיּוֹנִים, [פון] די כוחות הַטּוֹמָאָה.

^ל בירושלמי הנזכר. וכן הוא בתנחומא (בפרשתן סימן יט): הָבָה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֶׁם שפּתָם, בלבל לשונותם ולא יבין אחד מהן לשון של חברו, שהלשון הראשון היו מדברים בלשון הקדש, ובו בלשון נברא העולם. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק כד): וירד הקב"ה ושבעים המלאכים הסובבים כסא כבודו ובלבל את לשונם לשבעים גוים ולשבעים לשון, כל אחד ואחד גוי וכתבו ולשונם, ומנה מלאך על כל אומה ואומה, וישראל נפל בחלקו וחבלו, ועל זה נאמר (האזינו לב, ט) כי חלק ה' עמו וכו'. והיו רוצין לדבר איש אל רעהו בלשון הקודש, ולא מכירין איש לשון רעהו, מה עשו לקח איש חרבו ונלחמו אלו עם אלו וכו', ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ וכו'.

וכן הוא בתרגום יונתן (יא, א): וַהֲוָה כָּל אֲרָצָא לִישָׁן חֵד וּמִמֶּלֶל חֵד וְעִיטָא חֵדא, בלישן קודשא הוו ממללין, דאתבריא ביה עֲלָמָא מן שריא.

^ט בוהר הקדוש (דף עה:): ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם (יא, ו). בגין דכלהו פחדא בייחודא דכלהון יעבדון ויצלחון בעובדייהו. יתבדרון דרגין כל חד לסטריה, ובגין כף יתבדרון כל הני דלממא, מה כתיב ויפץ ה' אותם משם.

ואי תימא לישנהון אמאי אתבלבל, אלא בגין דכלהון ממללין בלשון הקדש, ההוא לישנא קא עביד לון סיועא. בגין דבעובדא ובמלווא דפומא תליין מלין אלין, לאדבקא כונה דלכא, ובדא עבדי סיועא לההוא אתר דבעי לאקמא. ועל דא אתבלבל לישנהון, דלא יכילו לאתתקא רעותהון בלשון הקדש. פיון דאתחלף לישנהון לא אצלחו בעובדא, בגין דחילא דלעילא לא ידעי ולא אשתמודעי בר בלשון הקדש, וכד אתבלבל לישנא דלהון אתחלש חיליהון ואתבר תוקפא דלהון.

תא חזי, דהא מלה דאמרי תתאי בלשון הקדש, כלהו חילי שמיא ידעי ביה ואתתקפי ביה. ולישן אתרא לא ידעין ולא אשתמודעי ביה. ועל דא אלין פיון דאתבלבל לישנא דלהון, מיד ויחדלו לבנות העיר, דהא אתבר חיליהו ולא יכילו למעבד מידי ברעותא דלהון:

ועוד שם בוהר הקדוש (דף עו:): פתח רבי תיאי ואמר, ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם וגו'. תא חזי, מה כתיב, ויהי בנסעם מקדם. מאי מקדם, מקדמונו של עולם. וימצאו וכו', מציאה אשכחו תמן מרזי דחכמתא מקדמאי דאתנער תמן מא בני טופנא, ובה אשתדלו למעבד בההיא עבידתא דעבדו לסרבא ביה בקודשא בריך הוא, והוו אמרי בפומא ועבדי עבידתא. חמי מה כתיב, הן עם אחד ושפה אחת לכולם, בגין דאנון בלבא חד ורעותא חד וממללי בלשון הקדש, ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות. ולית מאן דיקנע עובדא דלהון. אכל מאי אעביד, אכלבל לון דרגין דלעילא, ולישן דלהון לתתא, וכדין אתמנע עובדא דלהון.

ומה בגין דהוו ברעותא ולבא חד וממללי בלשון הקדש כתיב לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות, ודינא דלעילא לא יכיל לשלטא בהו. אנו או חברייא דמתעסקין באורייתא, ואנו בלבא חד ורעותא חד, על אחת כמה וכמה.

די פריערדיגע [דורות] זענען געווען בעלי מוחות, [אפילו] די טמאים. די האָבן געוואוסט טאָקע וואָס זיי אַרבעטן, וואָס זיי טוען. זיי האָבן געאַרבעט מיט די שָׁרִים עֲלִיּוֹנִים פֿון די כּוֹחוֹת הַטּוֹמָאָה וואָס ס'איז דאָ.

(המשך דברי הוזהר באות קכא)

קכ

- היצטערט איז חֲשָׁכו הָרָאוֹת בְּאַרְבוֹת (קהלת יב, ג), ווען דער כַּח הַקְּדוּשָׁה איז בְּהֶסְתֵּר, און זייערע זאכן [של כוחות הטומאה] זענען אויך בְּהֶסְתֵּר.^מ אָבער מ'פֿירט זיי [הכל מלמעלה, גם כהיום].

אָזוי ווי דער כַּח הַקְּדוּשָׁה ווערט אַלעס געפֿירט מן הַשָּׁמַיִם, נאָר ס'איז בְּהֶסְתֵּר, אָזוי [אויך] די אַלע טמאים, די אפיקורסים וואָס זענען די כּוֹחוֹת הַטּוֹמָאָה, זיי פֿירט מען אויכעט [פון אויבן], זייערע כּוֹחוֹת הַטּוֹמָאָה פֿירן זיי, דער ס"מ פֿירט זיי, און זיי ווייסן אליין נישט וואָס זיי טוען, אָבער דאָס איז אַלעס 'פונעם שוֹרֶשׁ' [שלמעלה] אויס, זיי ווייסן אַז דאָס שטאַמט פֿון דאָרטן. -

קכא

און דער זוהר הקדוש זאָגט דאָ אין די וואָכעדיגע סדרה, ביים דור הפלגה, זאָגט ער, יעדע זאך אַז מ'וויל עס דורכפֿירן, ווערט געאַרבעט דורך די שָׁרִים עֲלִיּוֹנִים. און די אויבערשטע שָׁרִים, די אַלע רעדן נאָר בלשון הקודש, אפילו די כוחות הטומאה. ממילא אַז מ'פֿירט עס מיט אַנדערע לשונות, קען עס נישט אָזוי דורכגעפֿירט ווערן, ווייל זייער לשון איז 'אויבן' לשון הקודש.

[וועל זע נאָר בפסוק וַיְהִי כָל הָאָרֶץ "שִׁפְּהָ אֶחָת", וכפֿירש"י זו לשון הקודש, וזה קאי על זמן הסכמתם לדבר בלשון הקודש בלבד, לצורך הפקת מזימתם בבנין המגדל].

קכב

ולכן הצליחו תחילה כל כך במזימתם בבנין המגדל, יען שהשתמשו רק בלשון הקודש, והיה להם קשר עם השרים עליונים של כוחות הטומאה. אבל באמת אין הכוונה על לשון הקודש ממש, רק על שפת "עִבְרִית" שיש בה הרבה דברים מלשון הקודש, וגם מעורב בו הרבה דברים מלשון שמוקדור מהמט"א, ולשונות של מינות וכפירה, שעי"ז נתחוק כחם בסמרא אחרא

איבערדעם ווילאָנג זיי [הדור הפלגה] האָבן גערעדט לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ, זענען זיי געווען זייער שטאַרק, האָט זיך געבויעט דער טורעם, איז עס 'געווען'.

[און ווען] הקדוש ברוך הוא האָט זיי געוואָלט אָפהאַקן דעם כח, האָט מען פֿון זיי צוגענומען דאָס לשון, לְשׁוֹן קוֹדֶשׁ, [וממילא] האָט זיך אויפֿגעהערט [זייער כח, ווייל] זיי האָבן אויפֿאַמאָל אויפֿגעהערט מיט לשון קודש, האָבן זיי שוין נישט געהאַט קיין התקשרות מיט די שָׁרִים עֲלִיּוֹנִים, מיט די כּוֹחוֹת הַטּוֹמָאָה זייערע, מיט די שָׁרִי הַטּוֹמָאָה אויך נישט, ממילא האָט זיך אויפֿגעהערט זייער כַּח, איז בָּטָל געוואָרן דער מַגְדָּל.

אָזוי זאָגט ער דאָרט, דאָס איז דער פֿשט, דאָס איז געווען די בחינה פֿון דור הפלגה. אָזוי שטייט אין זוהר הקדוש אין די וואָכעדיגע סדרה.

^מ עיין בגמרא חגיגה (ה:): כי קא נחא נפשיה דרבי יהושע בן חנניה, אמרו ליה רבנן מאי תיהוי עלן מאפיקורסין. אמר להם אָבְדָה עֲצָה מִכֵּינִים נִסְרְחָה חֲקֻמָּתָם (ירמי' מט, ז), כיון שאבדה עצה מבנים נסרחה חכמתן של אומות העולם.

כג

איבערדעם קאָן טאַקע זיין, די האָבן געקאָנט די שבעים לשונות האָבן זיי געקאָנט [פון] פריער אויכעט, [ווייל] זיי האָבן געהאַט שָרִים אויף דעם, די אלע אומות, [וכדרכיב (האינו לב, ח) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם] יצב גבלת עמים למספר בני ישראל^{מא}.

[נגאָר] זיי האָבן דאָך אָבער געוואוסט אַז [כדי] מ'זאָל דורכפירן, אַז מ'זאָל דורכפירן זאכן, מוז מען האָבן דערצו די פוחות הטומאה עליונים, [און] צו דעם ברויך מען לשון קודש.

איבערדעם האָבן זיך אלע אָפגעשמועסט^{מב}, זיי האָבן זיך אויסגעלערנט דאָס לשון, און זיי האָבן געלערנט אלע, זיי האָבן נאָר גערעדט אויף "לשון קודש", [והכוונה על השפה] וואָס מ'רופט עס היינט 'עברית', האָבן זיי גערעדט טאַקע [על שפת עברית], כדי זאָלן דורכפירן זייערע כוחות הטומאה. און זיי זענען געווען דורכדעם [כחם חזק], זייער גאַנצע 'שטערקע'^{מג} איז נאָר געווען דורך דעם, ווייל זיי האָבן געלערנט דעם לשון.

כד

ולוח כשרצה הקב"ה לבטל מזימתם החשכית ונטל מהם את ידיעת אותו הלשון, שנכלל בו הרבה מלשון הקודש, ועי' נחלש ונתרופף כח הטומאה שלהם, ויחולל לבנות העיר והמגדל

[און] אַז דער בורא עולם האָט געוואָלט מַבְטֵל זיין דעם כח, האָבן זיי פאַרגעסן אויפאַמאָל דאָס לשון, מ'האָט זיי צוגענומען דעם איינע לשון, זענען זיי בַּטֵּל וּמַבְטֵל געוואָרן^{מד}.

^{מא} ועיין בפירש"י שם: בהפרידו בני אדם. כשהפיץ דור הפלגה, היה בידו להעבירם מן העולם. ולא עשה כן, אלא יצב גבלת עמים, 'קיימם' ולא אבדם. למספר בני ישראל, בשביל מספר בני ישראל שעתידין לצאת משם. ולמספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים, הציב גבלת עמים שבעים לשון. [ועיין עוד באור החיים הק' שם].

^{מב} וכמו שפירש רש"י (יא, א): ודברים אֲחֵדִים. באו בעצה אחת וכו'.

^{מג} פירוש: שטאַרקייט.

^{מד} וז"ל רבינו ביואל משה (ג, יט): ולהבין יותר הענין, ראיתי להעתיק מה שכתוב בזוהר הקדוש פרשת נח על ענין דור הפלגה וכו' (הועתק לעיל). ובזה נפתח לנו שערי אורה להבין למה היה צורך לנס נפלא כזה, שכל העולם כולו בפעם אחת ישכחו פתע פתאום את לשונם וישתנו ללשון אחר, הלא הרבה דרכים למקום לבטלם מבנין העיר והמגדל. ובלאו הכי אמרין בגמרא סנהדרין דף ק"ט מגדל שליש נשרף ושליש נבלע, וחלק מן העולם נעשו אז קופין ורוחות וכו', גם חלק מן העולם הציף הים כמבואר במדרש רבה שם (נח לה, ח), ולהנשארים נכנסו כל הארצות בראש ההרים והיתה כל אחת ואחת בולעת אנשי מקומה. וביאר שם בנזר הקודש באריכות שקפצו כל הארצות וכו' בדרך נס ונכנסו בראשי ההרים שהיו שם דור הפלגה, וכל אחת בלעה אנשי מקומה וחזרה למקומה. אם כן אחר כל הנסים האלו בלאו הכי נתפרדה כל החבילה ולא יכלו לבנות עוד, ומאי נפקא מינה עוד בשינוי הלשון. – גם כיון שנעשה עמהם נסים כל כך, ועונשים קשים ומרים כל כך, מדוע לא הזכיר הכתוב אלא פרט זה שאמר הקב"ה הִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֶׁם שִׁפְתָם.

אבל לפי דברי הזוהר הקדוש מובן, כי אך בזה היה תלוי הכל, באותו הנס שניטל מהם לשון הקודש, וכל זמן שדברו בלשון הקודש היה אדרבא נעשה נסים להצלחתם. כמבואר במדרש רבה (לה, ו) על הכתוב וַיִּמְצְאוּ בְקֶעֱה, רבי נחמיה אמר וַיִּמְצְאוּ, אם ללצים הוא יליץ (משלי ג, לד). ופירש ביפה תואר שנעשה להם נס באופן שיהיה מקום לרעתם, יעיי"ש באריכות.

ועכ"פ כל עיין הרואה בדברי הזוהר הקדוש האלו, יוכל לידע ולהבין כי האסון היותר נורא שבעולם הוא אם רשעים מדברים בלשון הקודש, כי אך על ידי זה הצליחו בדור הפלגה להמריד את כל העולם כולו על הקב"ה, וגרמו אחר כך עונשים קשים ומרים רח"ל. ואף שהיה בדורו של אברהם אבינו ע"ה נח ונחם ונחם ונחם, מכל מקום לא היה מציאות לבטלם מרעתם והצלחתם במידה, וזולת על ידי הנס שניטל מהם לשון הקודש. ולפי זה אין שום קושיא מה שאברהם אבינו ע"ה לא דיבר אחר כך כל דבריו בלשון הקודש, כי לא רצה

קכה

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

בחומר וגנות לשון הטמא שבדו להם המינים, ומעורב בו הרבה מלות מלשון הקודש שכל זה הוא עצה הס"מ, כדי להגביר כח טומאתם, ולצודר נפשות נקיות ברשתם. והמחזיק הענין ללמד ולדבר בשפה זו, מחזיק בזה את כח הסטרא אחרא ח"ו

מיט דעם פארשטייט מען די אלע ענינים וואס מ'זעט היינט אויכעט. דאס אלעס איז די זעלבע [כח הטומאה, ווי ביים דור הפלגה].

אפילו ס'איז נישט דעם לשון [שהלשון שבדו להם אינו לשון 'הקודש' ממש, ווייל זיי ווארפן אריין 'פרעמדע ווערטער' רובא דרובא^מ, אבער אף על פי כן 'עפעס' האָט עס אַן אַחִיזָה אין דעם לשון [של קודש], דעם וואָס ס'ברויך צו זיין [פאר אַ יניקה] צו די כוחות הטומאָה, אַזויפיל בלייבט נאָך פון דעם לשון 'הקודש' [בתוך שפה שלהם], כדי ס'זאָל האָבן די אַחִיזָה [לינג מהקדושה], וואָס דורך דעם בעונינו הרבים [איז] וואָס ס'פירט זיך דורך, [און] בעונינו הרבים דורכדעם איז דאָך רוב וועלט אַריינגעכאַפּט דערינען [שנתפסו ברשת הציונים], דאָס אַלעס איז מיט דעם כח [מה שמשמשין בשפה טמא הלוה שגם יונק מלשון 'הקודש']^מ.

שימשכו אחריו כל הסביבה לדבר בלשון זה, וכבר ראה גודל החורבן מה שנעשה על ידי הלשון בדור הפלגה וכו'. גם מובן מה שלא הנהיגו אחר כך בכל הדורות שיהיה הלשון תמידי בלשון הקודש, אף בזמן הבית שלא היה שם גילולים, [דכל זה הוא] משום מעשה שהיה בדור הפלגה, אלא ראו חיוב בזה ללמדו על כל פנים שידעו בו, כי הוא צורך לתלמיד חכם שיוודע איך להתנהג בו בקדושה. אבל כשראו אחר כך קילקול הדורות, וחזו"ל בגמרא הגידו ברוח קדשם אף מה שיהיה בעיקבא דמשיחא, וכאשר ראו חזו"ל פירצת הדור וכח הטומאה המתגברת רח"ל, לא ראו עוד להטיל חיוב ללמוד הלשון עם כל אדם, למען לא יהיה מזה אחיזה להסטרא אחרא להתפשט, אלא כל ת"ח שיוודע בנפשו ששמוש יוכל ללמדו, אבל לא ללמדו עם כל אדם.

^מ וז"ל רבינו ביואל משה (שם, כו): וכל זה הוא אף אילו לא היו עושים שום שינוי אחר בהלשון אלא מאשכנזית לספרדית, אבל האמת אינו כן, שאין לשונם הטמא כלל כלשון הספרדית אלא במבטא בלבד, ובעיקר הלשון רוב הדברים הם לשונות זרות כטוב בעיניהם, ומה שיש בתוכו מלות מלשון הקודש, עיקמו הדברים בשינויים מיוחדות הלשון קודש שנמסרה מאבותינו הקדושים זלה"ה. וכבר הבאתי (ויו"א"מ שם, כד) מרבינו בחיי (פרשת וירא) שזה בעצמו הוא כפירה רח"ל. - מלבד מה שיש בתוך הלשון מלות שרואין ברור בלי ספק שכיוון מחברו למינוח, כאשר הוכחתי למבינים, לא עת לטפל פה בזה. - ועכ"פ הוא ממש לשון חדש גם אצל הספרדים, אלא שנעשה בדרך דמיון וקרום בלשון הקודש, [בכנין לצודר בזה נפשות נקיות, וקלקלו הלשון בקלקלה מרובה, להוציאו מהקדושה אל עומק דעת טומאתם רח"ל. וכבר הבאתי (שם, כג. והובא להלן) שזה גרע הרבה מספר תורה שכתבו מין (שבת קטז), כיון שכל עצם הלשון, התייחסותו והתחברותו ויצירתו באיזה אופן לעקם את לשון הקודש, נתייחס לגמרי מדעתם ורוחם של המינים והכופרים המסיתים ומדיחים רח"ל. ואין מקום להסתפק, שבודאי לשון זה גרע הרבה - באלפים ורבבות דרגות עד אין שיעור וערך - משאר לשונות האומות שנעשו עכ"פ על ידי מלאכי השרת שרים העליונים המאמינים בהשי"ת ומפחדים ממנו ית"ש בפחד ורעדה, כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כד), ולשון זה נעשה על ידי המינים הכופרים הכל רח"ל, הגרועים הרבה מעובדי עבודה זרה, כמו שפשוט בש"ס וברמב"ם ובכל הפוסקים.

^מ וז"ל רבינו ביואל משה (שם, כב): הנה כתבתי למעלה כמה טעמים שראו חשש מכשולות גדולות בלימוד לשון הקודש [לכל אדם], וכל זה היה בדורות הקודמים, שהיה ענין דור הפלגה רק מעשה 'שהיה', אבל כבר בטל בדורו של אברהם אבינו ע"ה, שזכה לנס גדול כזה שפתאום ניטל מהם הלשון. אבל אנן יתמי ידיתמי בדור הזה השפל והאפל, ימי עיקבא דמשיחא, שנחמלא כל העולם כולו במינוח רחמנא ליציל, ותפשו אומנות אבותם שבדור הפלגה להשתמש בכל כוחות הטומאה בלשון הקודש וכו', ובעוה"ר מסיחים וגם מדיחים הכל בלשון הקודש. ואף שלשונם הטמא מעורב ברוב דברים של מלות זרות ובדויות מלב המינים שאינם כלל לשון הקודש, אבל הס"מ וחיילותיו המנהיגים, יודע עד כמה להשאיר בלשונם מלשון הקודש, באופן שיהיה להם אחיזה בכחות הטומאה, כמו בדור הפלגה 'ועוד יותר מהם'.

וכתב המהרש"א בחידושי אגדות מסכת מלקות (דף י.) על הא דאמר שם [בגמרא] בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו וכו', דהכוונה הוא שידוע שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו, אם לטוב אם לרע, ולכן כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו ואת המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו, יעיי"ש שהאר"ך. והעובדי ועתה שאינם יודעים מזה שהמלאכים הנבראים מדעתם ורצונם - שהמה

קבו

ממילא ווער ס'שטיצט דאָס [שידברו שפת עברית] - דאָס איז דער גאַנצער כח פון די טומאה - איז מ'זיך די גאַנצע כוחות הטומאה, ווער ס'איז מ'זיך אין 'זייער לשון'^{מז}. דאָס איז ד'בָּרַים בְּרוּרִים!

קבו

ווען מ'קוקט אַרײַן אין זוהר הקדוש, איז עס נישט קיין נײַעס. דאָס איז אַלעס נאָך פון דעמאָלטס אויס, ביים דור הפלגה איז געוועזן דאָס גאַנצע.

קכח

[קושיא ח]

יש להבין מה היה כוונתם של אותה פת' שרצו לעשות לישב בשמים. דאס לא רצו ללחום, על מה רצו לעלות ולישב שם איבערדעם זענען געוועזן די פת' וואָס זענען מיטגעגאַנגען. זיי זענען מיטגעגאַנגען, האָבן זיי געזאָגט זיי וועלן זיצן אין הימל. [ולכאורה קשה מה חשבו הם] וואָס וועלן זיי טון דאָרטן? אז שלאָגן ווילן זיי זיך נישט, וואָס וועלן זיי דאָרט זיצן.

קכט

ישוב קושיא ח

אמנם ביאור הענין, כי אמרו שרצים לישב בין מלאכי השרת ולעבוד את ה' בהשגות גדולות כמלאכי השרת, וכל זה בכדי ללכוד בעצם גם את הנפשות נקיות ויראי ה' נאָר [גם עונש זה הוא כעין] ווי איך האָב פריער געזאָגט [בעונש כת הלוחמים]. [דהנה] דער אָמַת איז - [כדכתיב] (זכרי' ג, ט) וְנָתַתִּי לָהֶם מִהַלְכִים בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה^{מח} - דאָס איז דאָך דער שְׁלִימוֹת, אז מ'איז צווישן די מַלְאָכִי הַשָּׁרָת. [און] מיט דעם האָבן זיי אַרײַנגעכאַפּט גאָר ערליכע אידן, גאָר צדיקים האָבן זיי אַרײַנגעכאַפּט, [אז] זיי זענען מיטגעגאַנגען מיט דעם טורעם^ט.

כוחות הס"מ וחילוליות - מוליכין אותם ומשפיעים להם עצה לגמור רשעתם. וכמו שאמרו גם בגמרא ברכות (יז.) בתפלת רב ספרא, יהי רצון שתשים שלום בפמליא של מעלה, ופירש"י ז"ל בחבורת שרי האומות, שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם תיכף יש קטטה בין האומות וכו'. ושרי האומות דלמטה חושבים שכל עשייתם היא מתכסיסי מלוכה ותכסיסי מלחמה מחמתם ודעתם, ואינם יודעים כי מושפעים המה לזה מהשרים של מעלה. וכמו כן כל רשעי ארץ שהעיד עליהם הכתוב (משלי ד, טו) כִּי לֹא יֵשְׁנוּ אִם לֹא יָרְעוּ וְנִגְזְלָה שְׁנָתָם אִם לֹא יִכְשִׁילוּ, חכמים המה להרע להסית ולהדיח ולגמור רשעתם, ואינם יודעים מהיכן בא כח השפעתם, כמו שאמרו במדרש רבה אצל דור הפלגה.

ובעוה"ר שטנא נצח, כמו שאמרו בגמרא מסכת תמיד דף ל"ב. אבל כאשר התגברו רח"ל בדור הזה, כמוהו לא נהייתה, לכבוש את כל העולם כולו לדרך המינות. ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים.

^{מז} וז"ל רבינו ביואל משה (שם, כא): וְחָם לִפִּי בְּקִרְבִּי בְּהִיגִי מִגּוּרֵל הַתְּמִימִיּה הַעֲצוּמָה אֲשֶׁר גָּם שׁוּמְרֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת בִּישְׂרָאֵל, וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, אֵינָם מִרְגִּישִׁים אֶת חֲיוּמֵי הָעוֹן כִּי נִוְרָא הוּא, שְׂמִינִיחִים לְלִמּוּד בְּבִתִּי סִפֵּר לְנַעֲרִים אֶת לְשׁוֹנֵם הַטְּמֵא שְׁקוּרָאִין אוֹתוֹ עֲבָרִית, אֲשֶׁר דִּין גִּרְמָא בְּנִיזְקִין, כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתִּי קֶצֶת לַמַּעֲלָה. והלא מבלעדי כל זה, היאך לא יתבוננו וכי עדיף מספר תורה שכתבו מין שצריך לשורפו עם האזכרות שבו (כמבואר בשבת קטו), וכתב הרמב"ם ז"ל (יסודי התורה ו, ח) הטעם שמצוה לשורפו, כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם. והלא מיירי בספר תורה שנכתב כדין, ולא חידש בו המין שום אות או תנועה, אלא העתיקו מהספר תורה שנתנו הקב"ה בסיני עם האזכרות שבו, ואף על פי כן אך בשביל שהוא קְתָבוּ, צריך לשורפו שלא להניח שם לפעולתו כלל. ומכל שכן בזה הלשון שנתחבר ונתחדש על ידי המינים, ומקורו מספריהם המלאים מינות וכפירה רח"ל, שאין ספק שהחייב לשורפו ולאבדו מן העולם. ובפרט שממשיך גם לספריהם וכו'. ובפרט שיש בתוך הלשון עצמו כמה דברי מינות וכו'. [עיי' עוד שם].

^{מח} פסוק זה נאמר ליהושע כהן גדול, ופירשו כל המפרשים דהכוונה שיזכה לילך בין מלאכי השרת.

^ט וכמו שביאר רבינו יותר בארוכה בדרושים אחרים, לפי דרכו שם באופן קרוב לזה. וז"ל בדברי יואל בפרשתן (עמוד קפה): אמנם יתבאר על פי מסקנת הגמרא דסנהדרין (קט). הני"ל, תניא רבי נתן כולם לשם עבודה זרה נתכוונו, כתיב הכא וְנִעְשָׂה לָנוּ שֵׁם, וכתב התם (משפטים כג, יג) וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ וכו'. ובבראשית

קל

ישוב קושיא ב

ובזה יובן מה שנענשו כת ההוא דייקא בזה שנתפזרו בכל העולם, דזה היה מדה כנגד מדה על שרצו לישוב בשמים ביחד, ולהשיג שם השגות, ולזה נענשו להתפזר בכל העולם, שהפזור הוא גורם למיעוט ההשגה, וכמו שאמרו בגמרא כיון שגלו ישראל אין לה ביטול תורה גדול מזה

ממילא זענען זיי נֶעְנָשׁ געוואָרן [אז] איבערדעם איז די הַשָּׁגָה געוואָרן קלענער. (כעין ווי) ס'שטייט דאָך' כיון שגלו ישראל אין לך ביטול תורה יותר מזה.

זיי האָבן געוואָלט האָבן גרעסערע הַשָּׁגות, זיצן בַּשָּׁמַיִם. איבערדעם הַפִּיצָה ה' עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, איז דאָס אויך מדה כנגד מדה, [אז] די השגה איז קלענער געוואָרן.

קלא

איבערדעם זענען די אַלע זאַכן וואָס די גמרא זאָגט ביים דור הפלגה, דאָס אַלעס איז מדה כנגד מדה.

קלב

ישוב הקושיות בפסוק ומִבֶּלְחֵי

ישוב קושיא ו

לפי האמור דיש סוג ערב רב ששורשו מן השדים והרוחות, אבל הם מלובשים בגופות בני אדם. בזה יובן שפיר מה שדרשו בפסוק ומִבֶּלְחֵי, אפילו שדים, דהכוונה שיכנים בתיבה מבני אדם כאלו שהם מסוג זה, כדי למולטם מן המבול היוצא לנו מזה, איז דאָ פאַרהאַנדן אַ בחינה פון עַרְב רב [ששורשם מן השדין והרוחות], וואָס זענען מלובש אין מענטשן, אין גופים.

[ולפי זה] קאָן זיין [אז] דעס מִבֶּלְחֵי הַחַי וואָס מ'הָאָט נח'ן געהייסן נעמען אין דער תִּיבָה, און מ'זאָגט [במדרש] אפילו מִזִּיקִים. מיינט מען אויכעט אַזעלעכע מִזִּיקִים וואָס זענען מלובש אין מענטשן^א, מסתמא.

רבה (לה, ו) איתא על הפסוק וַיִּמָּצְאוּ בָקָעָה בְּאֶרֶץ שֹׁנַר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם, כל מקום שאתה מוצא וַיֵּשְׁבוּ השטן קופץ וכו'. והנה זה דרכו של השטן המסית שיש לו הרבה שלוחים והרבה דרכים למען יצליח בפעולותיו, ותכסיסו מלחמתו שונים ומשונים להסית לכל אחד כפי בחינתו ומדריגתו. ולפעמים מגלה מצפוניו ומסית לעבירה רח"ל בַּהֲתַלְלוּת, ולפעמים מלביש דרכי הסתתו בלבושים שונים כידוע. ובהו נבין חלוקת הג' כתות בדור הפלגה, דכת אחת אומרת נעלה ונעבור ע"ז וכו' ונלחם עם הקב"ה כביכול, הם היו שלוחי השטן שבגלוי, ולאילו שהיה יסוד אמנותם כבר רעוע ומקולקל גם הם יכלו להם ולא היה צורך להלביש דרכי הסתתם. אבל אי אפשר לצודד כל העולם בהסתה גלויה כזו, על כן הכין השטן רשת ופח גם לאלו שהיה אמנותם עוד רפויה קצת ומאמינים ואינם מאמינים, ולזה הכין הכת שהיה אומרת נעשה סמוכות לרקיע שלא יתמוטט ולא יבוא מבול לעולם, אולם היה עוד סוג אחד מבני אדם שהאמינו שהבורא יתברך מנהיג העולם, והמבול היתה על צד העונש, ולא ננסם בלבם סברה מטופשת כזו שאפשר לעשות סמוכות לרקיע ולמנוע המבול, על כן הכין לצורכם השטן בתחבולותיו כת שלישי, שאמרו דכל כוונתם לשם שמים בבנין המגדל, כדי לעלות לרקיע ולהיות כמלאכי השרת, ובדרך זה נתפתתו כולם לבנין המגדל. ובהו יתבאר מאמר רבי נתן הג"ל שכולם לעבודה זרה נתכוונו, שתוכן כוונתם של כל אלו הכתות ושלוחי הס"מ היה להסית לעבודה זרה ולמרוד בהקב"ה כביכול, אלא שהיתה דרכי הסתתם שונה ומשונה [זה מזה] כנ"ל. [ועיין עוד כעין זה בדברי יואל חיי שרה (עמוד תקלד) ובחקותי (עמוד שסט), ועוד. ועיין עוד באורך בס"ג נח תשי"ד (לשון קדשו קונטרס עו), ועוד].

² בגמרא חגיגה (ה,): וְדָמַע תְּדָמַע וְתָרַד עֵינֵי דְמָעָה פִּי נִשְׁבָּה עֶדְרָה, אמר רבי אלעזר, שלש דמעות הללו למה, אחת על מקדש ראשון, ואחת על מקדש שני, ואחת על ישראל שגלו ממקומן, ואיכא דאמרי אחת על ביטול תורה. בשלמא למאן דאמר על ישראל שגלו, היינו דכתיב פִּי נִשְׁבָּה עֶדְרָה, אלא למאן דאמר על ביטול תורה, מאי פִּי נִשְׁבָּה עֶדְרָה? כיון שגלו ישראל ממקומן, אין לך ביטול תורה גדול מזה.

^א עיין בלשון זוהר הק' (בראשית כה). המובא לעיל (ריש הערה כ) שכתב על הערב רב: וְאֵלֶּיךָ אֲנִי דֹאשָׁתָאָרוּ מֵאֵלֶּיךָ דִּתְמַר בְּהוֹן וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיָּקוּם.

ועיין עוד ברמב"ן סוף בראשית (ו, ד) שנוטה לפרש כעין זה בדעת האבן עזרא, דסובר במה שאמרו דעוג פלט מן המבול, שנמלטו עוד גם אנשים אחרים מלבד עוג, עיי"ש לדרכו.

קלג

והטעם שנצטוו להכניסם בתיבה, הוא בשביל שכך הוא רצון הקב"ה שיהיו רשעים כאלו בעולם, כדי לנסות בהם את בני אדם, אם יתגברו נגד כחות הטומאה שלהם

דער בורא כל עולמים האט דאך דאס אלעס געלאזט [בעולם, כדי] לנסות את בני אדם. מסתמא, אז דער בורא כל עולמים האט דאס באשאפן, איז דאך דאס [א הכרח] פאר'ן עולם הנסיון, איבערדעם 'האט מען דאך' פון אלעמען.
[און] אזוי ווי 'מ'האט גענומען אין די תיבה] פון אלע עופות טמאים, [אף שמקורם] פון די כוחות הטומאה פון אלע, האט מען פון "די" אויך געברויכט צו האבן.

קלד

ישוב קושיא ז

וכן יתבאר מה שאמרו שהכניס את השקר והפחתא לתוך התיבה, דהכוונה גם כן על זוג בני אדם כאלו שמלוכש בתוכם הטומאה של כל השקר ושל הפחתא, אשר גם מהם היה צורך להשאיר כדי להגדיל הנסיון, שזהו עיקר תכלית בריאת עולם הזה שיהיה "עולם הנסיון"

קען זיין די בחינה פון שקר, קאן זיין דאס איז אויך א מדה [והמלוכש באנשים, ס'איז דא] אזעלעכע מענטשן וואס זענען מלוכש, אין זיי איז מלוכש דער כח השקר, און דער כח הפחתא.
ווארן א מדה [עצמה בלבד, על זה תמוה] וואס האט דאס צו טון [אז מ'זאל דאס דארפן נעמען] אין די תיבה.

[נאך] ס'איז דא אזעלעכע מענטשן, אזעלעכע מענטשן וואס זענען, וואס ס'איז אין זיי מלוכש דער גאנצער כח השקר, [און] 'די' האט מען געברויכט אריינעמען אין די תיבה, [ווייל] מ'האט זיי געברויכט לאזן פאר נסיונות פאר די וועלט.

קלה

ווייל דער בורא כל עולמים האט אזוי באשאפן דעם עולם התחתון, דעם עולם הנסיון, דער עולם העשיה, אז מ'זאל זיך פלאגן [אז] מ'זאל דאס גובר זיין, מ'זאל זיך מתגבר זיין אויף די כחות הטומאה, און אויף די כחות השקר.
דאס איז דער כח [העבודה] די גאנצע, דעס אז מ'זאל די זכיה האבן [אף מתוך גודל הנסיונות, אז] מ'זאל זיך מדבק זיין אין בורא כל עולמים, אין די קדושה, און אין דרך האמת.

קלו

ואין הכוונה למדת השקר והפחתא עצמם, וכן השד"ן והרוח"ן עצמן, כי להם לא היה שום צורך להכניסם בתיבה, כי המבול לא היה מוסיף להם, וגם אפשר שבמקומם בהרי חושך שבסוף העולם לא היה המבול כלל, כי אין מבואר בבירור אם היה המבול גם במקומות שאין בהם ישוב בני אדם, ואפילו במקום הישוב יש פלוגתא אם היה המבול גם בארץ ישראל או לא

דאס איז געווען דאס גאנצע [ענין].

איבערדעם האט מען "די" געדארפט אריינעמען, [די וואס זענען מיט] אזעלעכע לבושים אויכעט.

ווארן דעס וואס ס'איז גארנישט קיין גופים, וואס האט מען [זיין] געברויכט [נעמען] אין די תיבה, ס'איז דאך נאך 'בחינות', מדות, זיי זענען רוחות, דעס איז דאך נאך א בחינה אין אגיד, ממילא האט נישט אויסגעפעלט [להכניסם בתיבה, ווייל] פאר די האט נישט געשאדט דאס מבול אויך נישט.

קלו

[און] אפשר איז געווען מ'דבריות בסוף העולם, אין אַמֶת'ן אַרײַן [הלא מקומם] ערגעץ בסוף העולם [בהרי חושך] וואו זיי האָבן געקאַנט עקזעסטירן²¹. ס'איז נישט אזוי מבואר צי דאָס מבול איז געווען אין די גאַנצע וועלט, [כדמשמע לכאורה מפשטות הפסוק] כל אֲשֶׁר בְּחִרְבָּה מָתוּ, [אם הכוונה אף במקום שאין שם] קיין גופים אַלע.

ס'שטייט דאָך גאָר, אין ארץ ישראל, איז אַ פלוגתא אין די גמרא²² צי ס'איז יא געווען דאָס מבול, צי ניין. [ועל ארץ ישראל הוצרכו להזכיר להדיא אם היה שם המבול], ווייל ס'איז דאָ, בַּמִּקְוֹת הַיָּשׁוּב.

אַבער די מקומות וואו ס'איז נישטאָ קיין שום יָשׁוּב, וואָס ס'איז נאָכנישט מ'יִשָּׁב געווען [בדור המבול], און [וואָס] ס'איז נאָך היינט אויך נישט מ'יִשָּׁב, צי דאָרטן איז אויך געקומען דאָס מבול, דאָס איז נישט מ'בואר, דאָס ווייסט מען נישט. [ואם כן] ממילא לכאורה האָבן די געקאַנט זיין 'דאָרטן'.

[שהרי מקומם הוא תמיד במקום שאין ישוב בני אדם, ומסתמא לא היה צורך להיות המבול גם שם, כי הלא תכלית המבול היה רק להעניש את בני אדם. ואם כן לא מסתבר לפרש דמה שאמרו כחז"ל ומָקָל הָיָה אֶפְיָלוּ הַמְּזִיקִין, דהכוונה על הרוחות הפורחין באויר, ומקומם במקום שאינו מיושב מבני אדם].

קלח

אמנם הכוונה בכל זה לבני אדם כאלו, שמלובש בהם כחות אלו המזיקין, וכח השקר, יען כי שורשם מושג נאָר וואָס'זשע דען, [הכוונה על בני אדם כאלה, כי השדים והרוחות וכן כח השקר] זיי זענען דאָך אַבער מלובש אין אַזעלעכע 'מענטשן' וואָס זענען [יא] אין יָשׁוּב. [ולכן] דעס וואָס מ'זאָגט מָקָל הָיָה אויף די מזיקים, קאָן זיין מיינט מען אויך אַזעלעכע מזיקים [המלובשים באנשים]. און אַזאָ בחינה פון שקר, און אַ בחינה פון פחתא, די אַלע זאָכן, דאָס אַלעס האָט מען אַהיין אַריינגענומען אין די תִּיבָה [גם זוג אחת מסוג אנשים כאלה]²³.

[ווייל] דער בורא כל עולמים האָט 'אזוי' באַשאַפֿן די וועלט.

מָה רַבּוּ מַעֲשֵׂיָהּ ה' כָּלֵם בְּחֻמָּה עֲשִׂיתָ²⁴ (תהלים קד, כד).

²¹ עיין בדברי הרמב"ן פרשת אחרי (טז, ח).

²² בגמרא זבחים (ק"ג): אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן והלא כל ארץ ישראל בדוקה היא [מקבר התהום], במאי קמיפלגי, מר סבר ירד מבול לארץ ישראל, ומר סבר לא ירד. אמר רב נחמן בר יצחק, ושניהם מקרא אחד דרשו [יחזקאל כב, כד] בֶּן אָדָם אָמַר לָהּ אֶת אֶרֶץ לֹא מְטַהֵרָה הִיא לֹא גִשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם, רבי יוחנן סבר אתמוהי מתמה קרא, ארץ ישראל מי לא מטהרה אַתָּה, כלום ירדו עליך גשמים ביום זעם, ורש לקיש סבר כפשטיה אַרְץ לֹא מְטַהֵרָה אַתָּה, מי לא ירדו עליך גשמים ביום זעם. [ועיין עוד שם].

ועיין עוד בבראשית רבה (לט, ג) שלא הציף המבול בארץ ישראל. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק כג) שלא ירד מי המבול בארץ ישראל מן השמים אלא שנתגלגלו המים לשם משאר ארצות.

²³ ומה שנאמר (ז, כג) וַיִּשְׁאָר אֶף נֶחַ וְאֶשֶׁר אֹתוֹ בַּתְּחָה, כל אלו נכללין בכלל וְאֶשֶׁר אֹתוֹ בַּתְּחָה, דהא עליהם נאמר ומָקָל הָיָה וְגו'.

²⁴ עיין בפסיקתא רבתי (פרשה ו: ז) זה שאמר הכתוב (מִה רַבּוּ) [מה גָּדְלוֹ] מַעֲשֵׂיָהּ ה' מֵאֵד עֲמָקוֹ מִחֻשְׁבִּתָּיָהּ (תהלים צב, ו), בא וראה נפלאותיו של הקב"ה, בורא עולמות לתוך עולמות, ברא עולמות וברא לתוכם בני אדם, ברא עולמו ברא בו בני אדם והמזיקין, מזיקין רואין בני אדם ואין בני אדם רואין אותן, ברא מזיקין ומלאכי השרת, ומלאכי השרת רואין את המזיקים והמזיקים אינם רואין למלאכי השרת, ברא מלאכי השרת והמזיקים ובני אדם, הוא רואה את הכל ואין כל בריות רואים אותו, הוי מֵאֵד עֲמָקוֹ מִחֻשְׁבִּתָּיָהּ.

ועיין בילקוט שמעוני (תהלים רמז תתסב) שמביא דברי הפסיקתא אלו, על הפסוק מִה רַבּוּ מַעֲשֵׂיָהּ ה' כָּלֵם בְּחֻמָּה עֲשִׂיתָ.

קלט

סיום התורה

מיט דעם אלעמען, דארף מען צו וויסן איז גרויס די נסיונות, דאָס האָט מען איבערגעלאָזט [גם בדור המבול, כדי לנסות בני אדם].

איבערהויפט 'היצט' אין דאָס לעצטן דור, ווען ס'איז די שווערסטע נסיונות, בעיקבא דמשיחא.

די גרויסע נסיונות וואָס אַ איד ברויך זיך מתגבר צו זיין [נגד], אַז מ'זאָל זיך האַלטן אין אַמת, אין דעם כח התורה, און אין דרך האמת, אין דרכי אבותינו, מ'זאָל זיך אין דעם האַלטן.

קמה

ברכת הקודש

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:

מ'זאָל די זכיה האָבן אויף ווייטער, מ'זאָל מיר דבוק זיין אינעם 'כח התורה', אינעם כח האמת, און כח הקדושה.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען - גאָר פאַרקערט [ווי עיני בשר, נאָר] - ווי דער תכלית הבריאה [אז, צו] זען דעם רצון הבורא ברוך הוא.

מ'זאָל מיר שוין זען ישועת ישראל במהרה.

מ'זאָל דבוק זיין, און מ'זאָל זוכה זיין צו זען אלעס, בקדושה וטהרה, בדרך האמת.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען התגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

